

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

Ulla Karppanen

TUKIPALVELUVERKOSTOSSA KASVANEEN NUOREN KOKEMUKSIA SEL-
VIYTYMISESSÄÄN AUTTANEISTA TEKIJÖISTÄ

Opinnäytetyö 2013

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

KARPPANEN, ULLA

Tukipalveluverkostossa kasvaneen nuoren kokemuksia selviytymisessään auttaneista tekijöistä

Opinnäytetyö

61 sivua + 3 liitesivua

Työn ohjaaja

Lehtori Ari Vesanen

Toimeksiantaja

Pieksämäen kaupungin KATISKA-työryhmä ja Pieksämäen nuorisotoimi

Maaliskuu 2013

Avainsanat

aikuistuminen, elämänhallinta, elämänmuutokset, lapsuus, nuoruus, selviytyminen, syrjäytyminen

Tutkimuksen tarkoitus oli selvittää, mitkä tekijät ihminen koki auttaneen muuttamaan lapsuuden ja nuoruuden epäsuotuisa elämänkehityskulku suotuisaksi ja mitkä tekijät olivat saaneet hänet ajattelemaan elämänmuutosta. Tämä laadullinen tutkimus toteutettiin tapaustutkimuksena avoimen haastattelun menetelmällä.

Tutkimusta varten haastateltiin vapaaehtoista nuorta aikuista henkilöä, joka oli toimeksiantajan valitsema. Haastateltavalla oli kokemusta elämässään erilaisista lasten ja nuorten palveluista, joista käytettiin tutkimuksessa nimitystä tukipalvelut. Haastateltavalle taattiin henkilöllisyyden salaaminen, joten tutkimuksessa ei kerrottu hänen sukupuoltaan ja hänen ikänsä muutettiin.

Tutkimus osoitti, että selviytymiskehityksessä olivat auttaneet sisäiset tekijät, ulkoiset tekijät ja elämäkulun käännekohtat. Tärkeimmät sisäiset tekijät olivat asioiden mielessä pohtiminen ja päättäväisyys sekä oman toimijuuden löytyminen. Tärkeimmät ulkoiset tekijät olivat läheisen ihmissuhteen ja perheen tuki. Elämäkulkuun vaikuttivat suotuisasti rakastuminen käännekohtana ja onnistumisten kokemusten kasautuminen. Elämänmuutokseen motivoivista tekijöistä tärkeimmät olivat elämäkumppanin löytyminen ja oman lapsen syntymä. Yhdessä ne muodostivat suotuisen vaikutusten kumulatiivisen ketjureaktion.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Care

KARPPANEN, ULLA

The Factors That Helped to Change The Life Style – The
Case Study of The Young Adult

Bachelor's Thesis

61 pages + 3 pages of appendices

Supervisor

Ari Vesanen, senior lecturer

Commissioned by

KATISKA-Working Group of City of Pieksämäki

March 2013

Keywords

adolescence, become adult, changes in lifestyle, childhood,
cope with, exclusion, sense of coherence

Some children and adolescents possess risk factors for exclusion. Some of them survive. Some of them get marginalized.

The study aimed at investigating which factors the person had felt to be helpful for successful development and which factors had made one to think about changing one's life.

A young adult was interviewed for the study. The person had had difficulties in the past. This qualitative study was carried out as a case study by using the method of open interview.

The results of the study showed that helpful factors for successful development had been the inner factors, the external factors and the turning points together in the process. The most important inner factors had been development of personality, inner work, determination and finding of own activity. The most important external factors had been close and supporting relationship, support of the family, falling in love as a turning point and the accumulated experiences of success. The factors that motivated for changing a lifestyle the most important ones had been the finding of a life companion and the birth of own child. All together they formed an accumulative chain process of favourable effects.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	TUTKIMUKSEN TIETOPERUSTA	7
	2.1 Syrjäytyminen vs. selviytyminen	8
	2.1.1 Syrjäytymisen prosessit	9
	2.1.2 Suojaavat tekijät – selviytymisen auttajat	11
	2.1.3 Selviytyminen	12
	2.2 Asiakkaana tukipalveluverkostossa	13
	2.3 Lapsesta aikuiseksi	15
	2.3.1 Ikävuodet 0–7	16
	2.3.2 Ikävuodet 7–12	17
	2.3.3 Nuoruuden ikävuodet 12–20	17
	2.3.4 Aikuisuus ikävuodesta 20 eteenpäin	19
	2.4 Elämänkulun käännekohdat	20
	2.5 Persoonallisuuden vaikutus elämäntulkintaan	22
	2.5.1 Persoonallisuuspiirteet selittäjinä	23
	2.5.2 Ihmisen toiminta- ja tulkintatavat	24
3	TUTKIMUSKYSYMYS JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	28
	3.1 Tutkimuksen teoreettinen lähestymistapa	28
	3.2 Tutkimusmenetelmä ja -kohde	29
	3.3 Haastattelujen toteutus	30
	3.4 Haastattelujen tallennus ja litterointi	31
	3.5 Haastattelujen analysointi	31
4	TUTKIMUSTULOKSET – SELVIYTYMISEN AUTTAJAT	34
	4.1 Sisäiset tekijät	35
	4.1.1 Persoonallisuuden ominaisuudet	35
	4.1.2 Minän kehittyminen	37

4.1.3	Vastuunotto	39
4.2	Ulkoiset tekijät	40
4.2.1	Sosiaalinen tukiverkosto	40
4.2.2	Tukipalvelut	41
4.2.3	Yhteiskunnan normit	42
4.3	Elämäntulkku	43
4.4	Kipinöitä suunnan muutokseen	44
5	TULOSTEN ANALYYSI	45
5.1	Selviytymiskehitys elämäntulkun näkökulmasta	46
5.2	Sisäisten tekijöiden vaikutus selviytymiseen	47
5.3	Tukipalveluiden merkitys selviytymiseen	48
5.4	Nuoren aikuisen kokemus selviytymisessä auttaneista tekijöistä	49
6	TUTKIMUKSEN ARVIOINTIA	51
6.1	Haastattelujen toteutuminen	51
6.2	Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys	53
6.3	Eettinen arviointi	54
	LÄHTEET	56
	LIITTEET	
	Liite 1. Tutkimusesite	
	Liite 2. Litterointimerkinntät	
	Liite 3. Tutkimustulosten tiivistelmä – Selviytymisen auttajat	

1 JOHDANTO

Väitän, että nykypäivän muoti-sana julkisuudessa on syrjäytyminen. Puhutaan syrjäytymisestä, syrjäytymisvaarasta ja -riskeistä sekä syrjäytymisen ehkäisystä. Syrjäytyminen on käsitteenä epämääräinen kuvaus elämänraiteilta pois joutumisesta ja ulkopuoliseksi tulemisesta. Se voi koskettaa yksilöä, perhettä tai kokonaista yhteisöä. Puheiden kohteena ovat nyt olleet erityisesti nuoret, joiden syrjäytymisen riskinä on mm. työttömyys tai sen uhka. Tämän takia vuoden 2013 alusta astui voimaan hallitusohjelman mukaisesti nuorisotakuu, joka takaa kaikille nuorille mahdollisuuden työhön tai opiskeluun (ks. TEM 2012).

Suomessa on tutkittu 1990-luvun lamasta alkaen syrjäytymisen-ilmiota ja sen syitä mm. Oulun yliopiston Elämänkulku ja syrjäytyminen -tutkimusryhmässä, jossa tutkimus on laajentunut koskemaan syrjäytymistä elämänkulun ja yksilön kasvun näkökulmasta (Latomaa & Ulvinen). Tämä tutkimus kohdistuu Elämänkulku ja syrjäytyminen -tutkimusryhmän kanssa osaksi samoihin asioihin – yksilön kokemukseen elämänkulkuunsa vaikuttaneista tekijöistä mutta tarkastelunäkökulma on selviytymiskehityksessä.

Tutkimuksen tilaajatahona toimii Pieksämäen kaupungin Katiska-työryhmä, joka ohjaus- ja palveluverkostona tekee monialaista yhteistyötä seudun nuorisopalveluiden kehittämiseksi. Työryhmän toiminta perustuu nuorisolain 3. luvun 7a pykälän ohjeistukseen kuntien paikallisviranomaisten velvollisuudesta kehittää alueensa nuorisopalveluiden toimivuutta ja vaikuttavuutta mm. tehostamalla eri alojen yhteistyötä. Työryhmässä kohtaavat säännöllisesti alueen opetus-, sosiaali- ja terveys- ja nuorisotoimen, TE-toimiston ja poliisin sekä nuorisopalveluita tuottavien yhteisöjen edustajat. (Nuorisolaki; Pieksämäen kaupungin päihdestrategia - Seuranta ja päivitys 5/2011.)

Lähtökohtana tutkimukselle oli Katiska-työryhmässä esitetty tarve ymmärtää yksilön näkemystä tekijöistä, jotka ovat auttaneet häntä saamaan elämänsä järjestykseen elettyään rauhattoman lapsuuden ja nuoruuden, jossa useat tukipalveluverkoston toimijat ovat olleet auttajanroolissa. Yleisempi tapa lähestyä asiaa on ulkoapäin tuleva näkökulma, jossa keskitytään riskitekijöihin ja kielteisen kehityskulun syihin tai arvioidaan palveluiden toimivuutta. Tässä tutkimuksessa on haluttu lähteä liikkeelle käänteisesti. Selvittää ennakkoluulottomasti nuoren aikuisen, yli 20-vuotiaan, kokemus selviyty-

mistekijöistään ja häntä auttaneista mekanismeista. Keskeisintä on tuoda esiin hänen näkemyksensä – hänen äänensä, koska jokainen yksilö kokee todellisuutensa tavallaan. Ymmärtääksemme toisen ihmisen näkemystä on pyrittävä intersubjektiivisuuteen eli yhteiseen ymmärrykseen jakaen kokemukset vuorovaikutuksessa (Hirsjärvi & Hurme 2001, 18). Tutkimustulosten toivotaan auttavan Katiskaa lasten ja nuorten tukipalvelujärjestelmän kehittämisessä.

Syrjäytymisriskissä olevien nuorten tueksi ja avuksi tuotetaan paljon erilaisia palveluita, joita tässä tutkimuksessa kutsutaan tukipalveluiksi. Näihin palveluihin kuuluvat kaikille kohdistetut peruspalvelut, erilaiset varhaisen tuen palvelut sekä erikoispalvelut. Palvelujärjestelmää pidetään pirstaloituneena kokonaisuutena, jossa toimii paljon auttajia, jotka ovat keskittyneet omiin osa-alueisiinsa. Helsingin diakonissalaitoksen tutkija Olli Alanen kertoi tutkimuksessaan kohdanneensa nuoria, jotka olivat kertoneet elämäntarinansa ja ongelmansa 150–200 palvelujärjestelmän auttajalle eri elämänvaiheissa saamatta apua (Alanen 2013 Revon 2013 mukaan). Tällä tutkimuksella tavoitellaan myös subjektiivista näkemystä tukipalvelujärjestelmältä saatuun apuun, mikäli sitä on saatu.

2 TUTKIMUKSEN TIETOPERUSTA

Tulen esittelemaan tutkimuksen tietoperustaksi käsityksiä syrjäytymisestä ja selviytymisestä sekä elämäkulusta ja persoonallisuuden sekä toimintatapojen vaikutuksesta. Selvitän, että syrjäytymisen riski ei tarkoita syrjäytymistä vaan ihmiset myös selviytyvät. Määrittelen tarkemmin käyttämäni termiä tukipalvelut, ja kerron sosiaalityön asiakkuudesta. Tutkimuksen yksilökeskeisyys edellyttää katsausta ihmisen kehitysvaiheisiin ikävuosilta 0–22, jotta ymmärretään ikävaiheisiin kuuluvat haasteet ja mahdollisuudet. Elämäkulkuun sisältyviä käännekohtia käsittelem erikseen.

Olen valikoinut tähän tieto-osaan asioita, jotka auttavat ymmärtämään tutkimuksessa käsiteltäviä ilmiöitä ja myöhempiä tutkimustuloksia. Tutkimus voi lähteä mistä vaiheesta tahansa Hirsjärven & Hurmeen (2001, 16) mukaan. Tämän tutkimuksen lähtökohtana on ollut opinnäytetyön otsikko, jonka pohjalta on tehty varsinainen tutkimus ja saatu tutkimustulokset. Tutkimustulokset ovat vuorostaan vaikuttaneet esiteltävän teorian rajaamiseen, joka muutoin olisi tullut laajemmaksi.

2.1 Syrjäytyminen vs. selviytyminen

Lyhyesti määritellen syrjäytymisellä tarkoitetaan ihmisen, perheen tai rajatun yhteisön ajautumista ”normaalin” yhteiskunnan elämäntavan ja elintason ulkopuolelle sekä sen seurauksena tämän rajoittuneita toimintamahdollisuuksia (THL 2013; Rönkä 1997, 8). Syrjäytymisen käsitettä on kritisoitu, koska se leimaa ja antaa kielteisen kuvan syrjäytyneestä tuoden esiin yksilön heikkouksia ja tuomiten tämän elämäntavan. Käsitteen itsessään on väitetty syrjäyttävän luomalla määritelmää erilaisuudesta. Syrjäytymistutkimuksessa ollaan oltu kiinnostuneita syrjäytymiskehityksen etenemisestä ja syistä. Myönteisempää on ollut 1990-luvun lopulla alkanut elämänkehityksen käännekohtien ja syrjäytymiskehitykseltä suojaavien psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden tutkimukset, joita esittelen myöhemmin. (Rönkä 1997,7–8; Latomaa & Ulvinen.)

Selviytyminen tarkoittaa arkipäivän ongelmista ja haasteista selviytymistä sekä halua. Se ei tarkoita ongelmatonta elämää. Se ei tarkoita yksin suorittamista. Selviytyjä kokee kuuluvansa yhteisöönsä. Hän kykenee huomioimaan omat voimavaransa ja ottamaan vastaan sekä hyödyntämään tarjolla olevan avun läheisiltään sekä tukipalveluverkostolta. Selviytyminen on ulkoisten ja sisäisten resurssien muuttamista hyvinvoinniksi. Selviytyjä on aktiivinen toimija elämässään. Hän uskoo omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa ja rakentaa elämänsä suuntaa eteenpäin. (Lämsä 1999, 50, 54.)

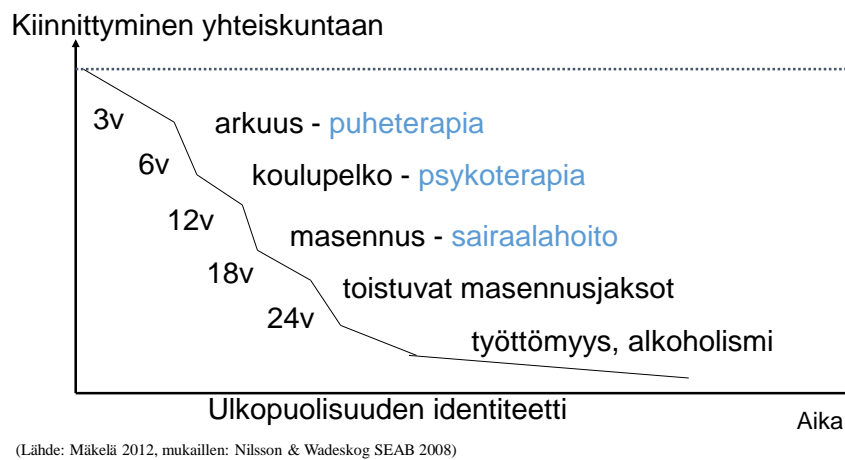
Selviytyminen liittyy elämänhallinnan tunteeseen. Puhutaan myös koherenssin tunteesta, jolla tarkoitetaan elämänhallinnan lisäksi elämän ja ympäröivän maailman kokemista ymmärrettävänä ja merkityksellisenä. Henkilö, jolla on vahva koherenssin tunne, kokee löytäneensä tarkoituksen elämäänsä. (Valtaistava sosiaalityö.) Vastamäen (2009) tutkimuksessa selvisi, että työttömät, joilla oli vahva koherenssi (SOC, sense of coherence), oli vähemmän psyykkisiä ongelmia, ja heillä oli paremmat mahdollisuudet työllistyä uudelleen. Tutkimus osoitti, että koherenssi ei ole ihmisen muuttumaton ominaisuus ja siihen pystytään vaikuttamaan. Myönteiset elämäntapahtumat (esim. työllistyminen) vahvistivat koherenssin tunnetta, mutta osalla työttömistä se vahvistui hetkellisesti työllisyysinterventioilla. (Vastamäki 2009, 95.)

Tässä tutkimuksessa selviytymisellä tarkoitetaan koherenssin tunteen löytymistä ja tyytyväisyyttä elämään. Selviytyminen on ymmärrettävissä vastakkaiseksi prosessiksi

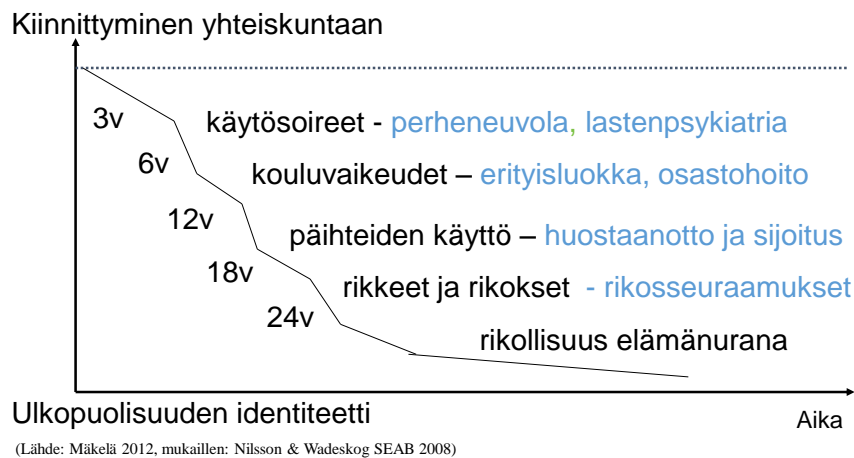
syрjäytymiselle. Selviytymisprosessin ymmärtämiseksi tuon ensin esiin syрjäytymisen kehityskulkua.

2.1.1 Syрjäytymisen prosessit

Syрjäytyminen nähdään kehityksenä, prosessina, johon liitetään ongelmien kasautuminen ja ”kietoutuminen yhteen” (mm. Lämsä 2009, 35). Kehityskulut muodostuvat yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksessa. Ihmiset reagoivat yksilöllisesti ongelmiin. Toisen pahaolo näkyy yhteisöä häiritseväenä käyttäytymisenä, kun toinen taas sulkeutuu itseensä ja kolmas sairastuu fyysisesti (Rönkä 1997, 16).

Kuva 1. Syрjäytymisen hiljainen prosessi (Mäkelä 2012, mukaillen: Nilsson & Wadeskog SEAB 2008)

Kuva 2. Syрjäytymisen äänekkäs prosessi (Mäkelä 2012, mukaillen: Nilsson & Wadeskog SEAB 2008)

Kuvat 1 ja 2 kuvaavat yksinkertaistaen ja kärjistäen kahta mahdollisuutta lapsuudesta alkaneelle syrjäytymisen kehityskululle (Mäkelä 2012, 13–14). Niistä ilmenee, mitkä käyttäytymismallit missäkin iässä saavat ympäristön huolestumaan ja samalla nähdään syrjäytymisen riskitekijöinä. Niiden rinnalla esitetään ne palvelujärjestelmän osa-alueet, jotka usein reagoivat näihin ongelmiin.

Syrjäytymisprosessia ylläpitävät Röngän (1997) mukaan ulkoiset ja sisäiset tekijät sekä käyttäytymistyylit. Ulkoisten ongelmien kasautuminen aiheuttaa mahdollisuuksien supistumista elämässä. Esimerkiksi osa jatkokoulutusmahdollisuuksista sulkeutuu, jos peruskoulunkäynti ei ole onnistunut. Lisäksi ongelmat vaikuttavat ihmisen valintoihin ja käyttäytymiseen. Mikäli yksilö ei pääse pätemään yleisesti hyväksytyissä ympäristöissä, hän saattaa hakea hyväksyntää ja asemaa päihdekäyttäjien tai rikollisten maailmasta. Vaihtoehtoisesti hän voi lamaantua elämään yhteiskunnan tukiverkoston vaaraan. Ulkoapäin tuleva syrjintä ja leimaaminen tukevat negatiivista kehityskulkua. Ulkoisten ongelmien kasautumisilmiön lähtökohtana on toisinaan perheen moniongelmallisuus tai heikko sosioekonominen asema. (Rönkä 1997, 9-10.) Perheen sosioekonomisen aseman merkityksestä syrjäytymiskehityksessä on ristiriitaista tutkimustietoa (ks. Hölsä 1999, 30–32). Vanhempien ja lasten ongelmien liittymisestä toisiinsa sekä periytymisestä sukupolvelta toiselle ollaan yksimielisiä (esim. Lämsä 2009, 219).

Toinen syrjäyttämistä ylläpitävä tekijä on sisäisten ongelmien kasautuminen. Rönkä (1997) selittää niiden olevan yksilön kognitiivisia prosesseja, jolloin ihminen oppii epäonnistumisten myötä syrjäytymisprosessia tukevia ajattelu- ja käyttäytymismalleja. Tämä saattaa aiheuttaa ihmisen itsetunnon ja elämänhallinnan tunteen heikkenemistä, joka johtaa passiiviseen ”opittuun avuttomuuteen” tai ”tarkoitukselliseen” epäonnistumiseen eri tilanteissa. Vaihtoehtoisesti ihminen voi ryhtyä puolustamaan ja rakentamaan minuuttaan alakulttuureissa sekä vähätellä niitä normeja, jotka tekevät hänestä huonomman. Sisäisten ongelmien kasautumiseen liittyy vaikeutta ja haluttomuutta suunnitella tulevaisuutta, epärealistisia odotuksia ja identiteetin selkiytymättömyyttä. (Rönkä 1997, 10–11.)

Kolmantena kasautumisen tekijänä tutkimuksessaan Rönkä (1999) toi esiin sellaiset yksilön käyttäytymistyylit, kuten aggressiivisuuden, jotka helposti aiheuttavat ongelmia sosiaalisessa kanssakäymisessä. Tämän syrjäytymiskehitystä ylläpitävän väylän hän oli nimennyt ”käyttäytymisen haavoittuvuudeksi”. Rönkä varoittaa kuitenkin

syöllistämistä yksilöä tämän käyttäytymisen johdosta. Käytöshäiriöiden syynä voi aina piillä fysiologinen tai neurologinen syy tai se saattaa olla seurausta ympäristön vaikutuksesta. (Rönkä 1997, 10, 12.)

Lämsä (1999) pohti tutkimuksessaan, ettei syrjäytyneisyydestä ehkä ole aihetta puhua, jos kysymyksessä on ihmisen valinta elämäntavassaan tai elintasossaan. Ihmisen syrjäytymisestä voidaan puhua vasta, kun täyttyvät kaikki viisi syrjäytymisen kriteeriä:

1. elämäntilanne muuttunut huonoksi
2. ajautunut yhteiskunnan toimialueiden ulkopuolelle
3. ongelmat kasautuneet ja pitkittyneet
4. elämä yhteiskunnan normeista selvästi poikkeavaa
5. kadottanut elämänhallinnan ja kokee itsensä ulkopuoliseksi. (Lämsä 1999, 55.)

Vaikka nuorella olisi useita riskitekijöitä syrjäytymiskehitykselle, se ei tarkoita syrjäytymistä. Huonoista olosuhteista kasvaa tasapainoisia aikuisia ja hyvistä ajaututaan yhteiskunnan ulkopuolisiksi. (Lämsä 1999, 55.) Käyttäytymistyylikään ei ratkaise lopullista kehitystä. Esimerkiksi aggressiivinen lapsi ei automaattisesti joutunut pitkäaikaisyöttömäksi vaan hän pystyi pärjäämään työelämässä ongelmitta Kokon (1999, 32) tutkimuksen mukaan. Elämän kehityskulkuun vaikuttavat myös syrjäytymiskehitykseltä suojaavat psyykkiset ja sosiaaliset tekijät.

2.1.2 Suojaavat tekijät – selviytymisen auttajat

Suojaavista tekijöistä mainitaan yleensä ensimmäisenä turvallinen ja hyvä kiintymyssuhde ensimmäisinä elinvuosina. Monien ongelmien kanssa kamppailevakin perhe pystyy tarjoamaan riittävän hyvän kasvu ympäristön, jos vanhemmat sitoutuvat lapseen ja tarjoavat lapselle välittävän ja vastavuoroisen ihmissuhteen, huolenpitoa ja rajoja. Kasvu ympäristön myönteinen asenne ja kannustus koulutukseen edesauttavat opinnoissa, mikä luo mahdollisuuksia tulevaisuuteen. (Rönkä 1997, 14–15.) Mielestäni perheen lasta tukeva asennoituminen edesauttaa lisäksi hakemaan ja ottamaan vastaan sekä vaatimaan tukipalveluita esimerkiksi oppimisvaikeuksiin.

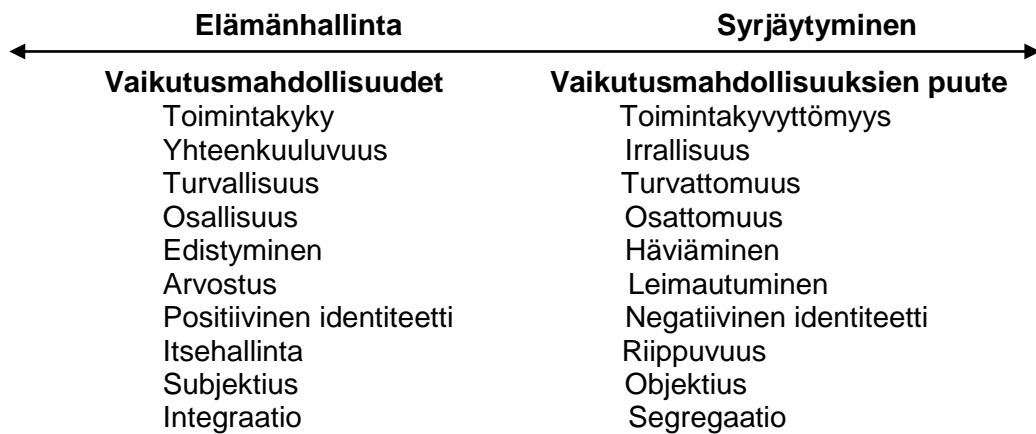
Röngän (1997) mukaan haastavissa kasvuolosuhteissa lapsen selviytymistä edistävät sisäiset tekijät kuten sosiaalisuus, aktiivisuus, omatoimisuus, älykkyys ja korkea moti-

Kuva on alkujaan THL:n oppaasta 19/2012, johon Perälä, Halme & Nykänen ovat keränneet lasten, nuorten ja perheiden palveluita huomioiden iän tuomat siirtymävaiheet sekä ikäryhmien kasvu- ja kehitysympäristöt (Hastrup & Hietanen-Peltola 2013, 35). Tarkastelen asiakkuutta tässä tukipalveluverkostossa sosiaalialan näkökulmasta, koska usein erilaisia palveluita käyttävä on samalla sosiaalipalveluiden asiakas. Sosiaaliala toimii omana sektorinaan kunnan sosiaalipalveluista käsin, mutta sillä on toimintaa muiden instituutioiden sisällä kuten kouluissa ja terveydenhuollossa.

Kaikessa asiakastyössä asetetaan tavoitteita. Sosiaalityössä tavoitteena ovat asiakkaan kohtaaminen dialogisessa vuorovaikutuksessa ja asiakkaan rinnalla kulkeminen tätä tukien. Asiakkaalla on oikeuksia, joiden puolesta toimitaan. Työssä korostetaan asiakkaan osallisuutta, osallistumista ja vaikuttamista, häntä koskeviin päätöksiin. Asiakslähtöisessä sosiaalityössä asiakas on subjekti, jota arvostetaan ja jonka kanssa toimitaan yhdessä hänen parhaakseen. Kaikkeen edellä mainittuun ohjataan lainsäädännössä sekä koulutuksessa. (Kananoja 2010, 126, 130, 134.) Näiden tavoitteiden toteutumiseen on kiinnitetty erityisesti huomiota lasten ja nuorten kohdalla (ks. Bardy 2009).

Lämsä (2009) toi tutkimuksessaan esiin puutteita sosiaalihuollon nuorien asiakkaiden mahdollisuuksista vaikuttaa asioihinsa, kun ongelmia oli kasaantunut paljon pitkän aikaa. Silloin nuoresta asiakkaasta tuli lähinnä sosiaalityön kontrollin alainen ja toimenpiteiden kohde. Tämän seurauksena näytti, että asiakkaan kokemus omista vaikutusmahdollisuuksistaan edelleen heikkeni, mikä teki hänet passiivisemmaksi, jolloin vaikeudet syvenivät. Mitä lähempänä elämönhallintaa (kuva 3) eli mitä vähemmän ongelmia oli kasaantunut, sitä paremmin asiakas pääsi vaikuttamaan asioihinsa ja hänen roolinsa oli aktiivinen. Selviytyminen perustui ”avun hakemiseen, saamiseen ja vastaanottamiseen”, jolloin ”ongelmat saatiin hallintaan”. (Lämsä 2009, 209–210, 214–215, 217–218, 220.)

Kuvassa 5 (ks. Lämsä 2009, 213) on näkyvissä elämönhallinnan ja syrjäytymisen käsitteiden alla asiakkaan vaikuttamismahdollisuuksiin ja niiden puuttumiseen liittyviä käsitteitä. Mielestäni kuvasta ilmenee hyvin, mikä on elämönhallinnan tunteen vaikutus ihmisen kokemusmaailmassa.

(Lähde: Lämsä 2009.)

Kuva 5. Vaikutusmahdollisuuksien yhteys syrjäytymiskehityksessä (Lämsä 2009, 213)

Eri ikävaiheissa lapsen kyvykkyys vaikuttaa asioihinsa on erilainen. Esimerkiksi asioiden käsitteellinen ymmärtäminen kehittyy vaiheittain eteenpäin. Elämänkaaripsykologian kehityksen vaiheet, joita esittelen seuraavaksi, auttavat ymmärtämään hiukan lapsen psykososiaalisen kehityksen haasteita.

2.3 Lapsesta aikuiseksi

Tämä tutkimus käsittää ikävuosien 0–22 elämäntapahtumiin liittyviä kokemuksia. Noina ikävuosina ihmisen kehityksessä ja kasvussa tapahtuu paljon fyysisellä, sosiaalisella ja psyykkisellä tasolla. Asiasta on runsaasti tutkittua tietoa ja teoriaa. Esittelen pintapuolisesti psyykkiseen ja sosiaaliseen kehitykseen liittyvää tietoa ja jätän fyysisen kehityksen vähemmälle, koska tämän tutkimuksen tarkoitus on ihmisen subjektiivisen kokemusmaailman ymmärtäminen.

Elämänkaaripsykologia jakaa ihmisen elämän vaiheisiin, joihin liittyy tavallisia ikävaiheeseen kuuluvia tapahtumia, kehitysvaiheita ja kehityshaasteita. Pyrkimyksenä on ymmärtää yksilön koko elämän kestävä, aaltoilevana prosessina etenevä, kehityslieki eli psykodynaamiikka. Ihmisen kehitys on "yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksen tulos". Siirtymävaiheiden tai kriisien aikana ihminen jättää taakseen aiemmat elämäntapansa, asenteensa tai toimintamallinsa ja siirtyy seuraavan elämänvaiheen kehityshaasteisiin. (Dunderfelt 2011, 13–18, 47–51; Vilkkö-Riihelä 2003, 193–194.)

Olen valinnut Erik H. Eriksonin psykososiaalisten kriisien teorian yhdeksi tarkastelunäkökulmaksi tutkimukseeni. Se huomioi ihmisen kehittymisen vuorovaikutuksessa ulkoisen maailman kanssa. Teoria jakaa ihmisen elämän kahdeksaan jaksoon, joissa jokaisessa on identiteetin eli yksilöllisyyden kehittymisen kannalta tärkeitä haasteita. Näiden haasteiden katsotaan aiheuttavan kriisejä. Jokainen ihminen käsittelee ja selviää kriiseistä tavallaan, johon vaikuttavat hänen hallintakeinot ja kriisien käsittelytavat sekä ulkoiset paineet. Kehitystehtävien nimityksissä käytetään kokemusmaailmaa kuvaavia vastakohtaisia ilmaisuja, joiden välillä ihminen kussakin vaiheessa liikkuu. Kunkin vaiheen jälkeen ihminen on saanut kokemuksen kummastakin ääripäästä. Vaiheiden läpikäymisen myötä ihmiselle kehittyy sisäisiä voimia. Positiiviset voimat ovat aikajärjestyksessä toivo, tahto, määrätietoisuus, pystyvyys, uskollisuus, rakkaus ja huolenpito sekä viisaus. Negatiiviset voimat ovat itseensä käpertyminen, pakonomaisuus, estoisuus, tylsistyminen, syrjäytyminen, poissulkeminen ja hylkääminen sekä halveksunta. (Dunderfelt 2011, 225, 231–234, 241–242; Vilkkö-Riihelä 2003, 254.) Eriksonin teoriasta esittelen 0–25-ikävuosia koskettavat kuusi ensimmäistä vaihetta käydessäni läpi ihmisen elämänkaaren kehityskulkua lapsesta aikuiseksi.

2.3.1 Ikävuodet 0–7

Kehitykseen sikiöstä puhuvaksi, ajattelevaksi, leikkiväksi ja liikkuvaiseksi koulu-laiseksi mahtuu monta vaihetta, joihin vaikuttavat niin perimä kuin ihmissuhteet ja ympäristö (ks. esim. Vilkkö-Riihelä 2003). Lasten oireilun taustalla voi siten olla monia syitä. Lapsen suotuisassa kehityksessä ovat tärkeitä ravinto, lepo, leikki, liikunta, virikkeet sekä turvallinen kasvuympäristö ja ihmissuhteet että rakastetuksi ja hyväksytyksi tuleminen (Puustjärvi 2011). Lapsen parhaan mahdollisen kehityksen mahdollistaa lapsen ja vanhemman toimiva vuorovaikutussuhde tai sitä korvaava turvallinen kiintymyssuhde (Mäntymaa & Tamminen 1999).

Eriksonin teorian mukaan lapsen perusuottamuksen rakentuminen tapahtuu ensimmäisen ikävuoden aikana. Suotuisa kehitys takaa lapselle voimaa uskoa toiveidensa toteutumiseen. Vastakkaisessa tilanteessa seuraa itseensä käpertyminen, jonka äärimäinen muoto on lapsuuden autismi. Kolmannen ikävuoden loppuun mennessä lapsi on käynyt läpi toisen vaiheen: itsenäisyyden - häpeän ja epäilyn kriisiin. Silloin hän on opetellut "mitä minä osaan tehdä itse". Vaiheen aikana muodostuu tahdon voima. Leikki-ässä 3–6-vuotiaana on kolmantena vaiheena vuorossa aloitteellisuus - syylli-

syys kriisi, jossa lapsi opettelee itsehillintää ja hänen käsityksensä oikeasta ja väärästä alkavat kehittyä. (Dunderfelt 2011, 237–239; Vilkkö-Riihelä 2003, 254–255.)

Alle kouluikäisten ongelmien syynä voivat olla erilaiset kehitysviivästymät tai kehityshäiriöt tai psyykkiset ongelmat tai kasvu ympäristön ongelmat esim. vanhempien mielenterveys- tai päihdeongelmat. Kaikissa tapauksissa koko perhe on avun, tuen ja tiedon tarvitsijana. Varhainen apu ja puuttuminen sekä palvelujärjestelmän toimijoiden yhteistyö ovat erityisen tärkeitä. (Tuominen, Kettunen, Lindfors, Hjelt & Hakulinen-Viitanen 2011.)

2.3.2 Ikävuodet 7–12

Koulun alkaessa lapsen fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen kehitys jatkuvat voimakkaana. Ajattelu kehittyy käsitteellisemmäksi, jolloin kyky kuvata ja ymmärtää ympäröivää todellisuutta lisääntyy. Samalla sosiaalisen ympäristön muuttuminen ja ulkoa tulevat vaatimukset haastavat lapsen persoonallisuuden sopeutumiskykyä. 8–10-vuotiaassa lapsessa huomaa hänen minä-tietoisuutensa lisääntymisen kriittisenä asennoitumisena niin itseen kuin auktoriteetteihin kuten opettajiin. Yksilöitymisprosessin myötä lapsi kokee tarvetta tulla huomatuksi erillisenä, itsenäisenä ihmisenä. (Dunderfelt 2011, 81–83.)

Eriksonin teorian mukaan 6-12-vuotiaana koetaan ahkeruuden - alemmuuden kriisi, jossa lapsi puntaroi arvoaan ja pystyvyyttään sekä opettelee päämääriin pääsemistä. Tässä vaiheessa rakentuu, miten suhtaudutaan työntekoon. Teorian mukaan ympäristön antama vähättely lapsen tekemisistä johtavat aloitekyvyttömyyteen, passiivisuuteen ja alemmuudentunteisiin, kun ainoastaan ahkeruuden arvostaminen saattaa johtaa suorituspaineesiin. (Dunderfelt 2011, 237; Vilkkö-Riihelä 2003, 255.)

2.3.3 Nuoruuden ikävuodet 12–20

Nuoruuteen liittyy oleellisesti sukupuolinen kypsyminen, jolloin kehon kuva muuttuu voimakkaasti ja seksuaalisuus herää. Tämän biologisen kypsymisen ohessa nuoren kehityshaasteena on valmistautuminen elämään itsenäisenä osana ympäröivää todellisuutta. Nuoruuden ajattelumaailmassa luodaan perusta arvoille ja moraalille sekä maailmankatsomukselle. Käsitteelliseen ajatteluun siirtyminen lomittain seksuaalisuuden

kasvun kanssa luovat ymmärrettävästi kaaoksen ihmisen mieleen. Nuorena alkaa omien ajatusten ja halujen tiedostaminen, niistä vastuun ottaminen ja niiden tasapainossa pitäminen. (Dunderfelt 2011, 84–90.)

Nuoruus jaetaan osavaiheisiin. Dunderfelt (2011, 84–85) käyttää jakoa varhaisvaiheeseen, keskivaiheeseen ja loppuvaiheeseen, jota olen alla olevaan luetteloon lainannut täydentäen tietoja Vilkkö-Riihelän (2003) kirjasta. Dunderfeltin jaosta poiketen Vilkkö-Riihelän (2003, 253) mukaan nuoruusikä loppuu 25-vuotiaana.

1. Nuoruusiän varhaisvaihe 12–15-vuotiaana – "Ihmissuhteiden kriisi"

Nuoren varsinainen biologinen murrosikä on voimakkaimmillaan. Alkaa irrottautuminen kodin vaikutuspiiristä, mikä näkyy kuohunta- ja protestivaiheena sekä auktoriteettien vastustamisena. Solmitaan uusia ystävyysuhteita samanikäisiin, joiden kanssa koetaan me-henkisyyttä.

2. Nuoruusiän keskivaihe 15–18-vuotiaana – "Identiteettikriisi"

Tapahtuu henkinen irtautuminen vanhemmista. Haetaan ja kokeillaan omia rajoja. Etsitään ihanteita, joihin samaistutaan. Solmitaan seurustusuhteita. Ihmissuhteet syventyvät. Kiinnostutaan ympäröivästä maailmasta. Käsitys omasta minuudesta alkaa selkiytyä, ja sen paikka ympäristössä hahmottua.

3. Nuoruusiän loppuvaihe 18–20(25)-vuotiaana – "Ideologinen kriisi"

Virallisesti 18-vuotias on aikuinen, "täysi-ikäinen". Itsenäistytään. Aikuisuuden kynnyksellä nuoruuden hurjimmat kuohunnat ovat takana. Ajattelu suuntautuu kohti omaa tulevaisuutta ja roolia yhteiskunnassa sekä elämän arvoihin. Suhde vanhempiin muovautuu uudelleen. (Dunderfelt 2011, 84–95; Vilkkö-Riihelä 2003, 246–253.)

Eriksonin teoriassa nuoruudessa eletään identiteetin saavuttamisen - roolien hajaannuksen kriisiä. Silloin etsitään vastausta kysymykseen "Kuka minä olen?" ja haetaan omaa paikkaa ja roolia yhteiskunnasta. Ihmisen perusvoimaksi voi tässä vaiheessa kehittyä kyky pysyä uskollisena ihmissuhteissa elämän kriiseissä. Vastakohtana tälle esitetään syrjäytymisen riski. (Dunderfelt 2011, 237; Vilkkö-Riihelä 2003, 255.)

2.3.4 Aikuisuus ikävuodesta 20 eteenpäin

Noin kahteenkymmeneen ikävuoteen asti ihmisen kehittyminen ja muuttuminen ovat ulkoisestikin havaittava prosessi. Tämän jälkeen kehitys jatkuu ihmisen minän sisäisinä prosesseina piilossa muilta. Aikuisuudessa persoonallisuus muokkautuu edelleen, kun opittuja asenteita, arvoja ja toimintamalleja koetellaan arjen todellisuudessa.

Dunderfelt (2011) käsittelee ikävuosien 20–40 aikaa jäsentymisen vaiheena, johon kuuluvat opiskelu, sosiaalinen elämä ystävien kanssa, perheen perustaminen, kodista huolehtiminen, työelämä ja harrastukset. Ensimmäiset vuodet ovat itsekeskeistä oman elämänympäristön hakemista. Noin 25-vuotiaana opinnot lopetetaan ja elämä alkaa taasaantumaan ja vakavoitumaan sekä elämänrytmi säännöllistymään. (Dunderfelt 2011, 92, 95, 97–103.)

Eriksonin teorian varhaisaikuisuuden kriisi, läheisyys - eristäytyminen, päättyy noin 34-vuotiaana. Ihmisen kehityshaasteena on pari- ja ystävyysuhteiden solmiminen ja niihin sitoutuminen toista ihmistä tarvitsevana itsenäisenä yksilönä. (Dunderfelt 2011, 236; Vilkkö-Riihelä 2003, 255.) Dunderfelt (2011) esittää Robert L. Gouldin mukailleen yhtenä aikuistumisen haasteena ihmisen sisäisen työskentelyn löytääkseen "itse-näisen suhteen menneisyyteensä". Ihminen pyrkii muodostamaan näkemyksensä elämästä, ja löytämään yksilöllisen tavan toteuttaa sitä, siksi hänen on kyseenalaistettava lapsuudessa ja nuoruudessa sisäistettyjä ja opittuja totuuksia. (Dunderfelt 2011, 104–109.)

Elämänkaaripsykologiaa lukiessa luulisi, että ihmisen on tarkoitus elää tietyn mallin mukaan. Näin ei kuitenkaan ole. Jokainen elämä muodostaa ainutkertaisen kudelman, johon mahtuu ylä- ja alamäkiä – onnistumisia ja epäonnistumisia, jotka kasvattavat. Dunderfelt (2011, 234) korostaa, että Eriksoninkaan mukaan ei ole olemassa täydellistä kehityskulkua ja että yksilö hyötyy negatiivisista kokemuksista ja elämäntapahtumista. Rönkä (1997, 19–20) vertaa vaikeuksia rokotteen kaltaisiksi suojaiteiksi, koska ongelmista selviäminen kehittää ihmisen itseluottamusta selviytyjänä. Päätellen tästä, että vaikeamman elämänpolun kulkenut saattaa olla valmiimpi kohtaamaan arjen haasteita ja selviämään niistä.

Rutter (1996) ja Rönkä (1994) pitävät aikuistumisvaihetta tärkeänä mahdollisuutena muodostua elämänkulun käännekohdaksi katkaisemaan kielteinen kehityskulku. Per-

heen perustamiseen ja työelämään siirtymiseen liittyvät roolimutokset laittavat ihmisen arvioimaan elämäänsä. Useat tutkijat toteavat elämäntyylin rauhoittuvan aikuisuuden siirtymävaiheessa. Päinvastainen kehityskulku on mahdollinen. Kasautuvat ulkoiset ongelmat ja heikot sisäiset keinot voivat vauhdittaa epäsuotuisaa kehityskulkua. (Oravala & Rönkä 1999, 278.) Elämänkulun käännekohtat, joita tarkastelen lähemmin seuraavaksi, ovat toisille syrjäytymiskehityksen katkaisijoita.

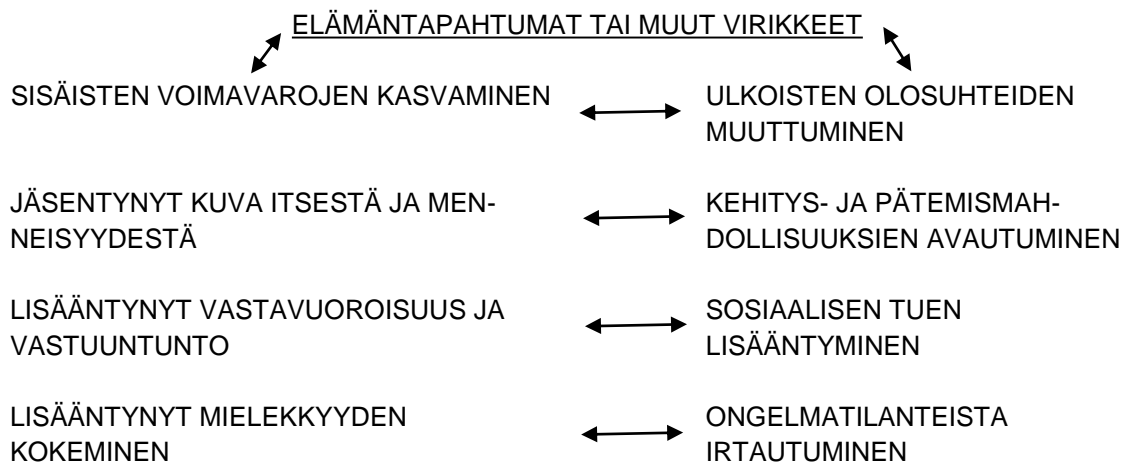
2.4 Elämänkulun käännekohtat

Ongelmien kasautumisen loppuminen voi olla seurausta elämäntyyliin liittyvistä tapahtumista, ihmisen tekemistä valinnoista tai yllättävistä sattumuksista. Tällaisia elämänmuutoksen käynnistäjiä kutsutaan elämänkulun käännekohtiksi. Oravala ja Rönkä (1999) ovat tehneet katsauksen elämänkulun käännekohtiin liittyvistä kansainvälisistä tutkimuksista. Esittelen heidän artikkelissaan tuomiaan seikkoja viittaamatta erikseen runsaaseen määrään alkuperäislähteitä, koska Oravalan ja Rönkän (1999) mainitsemista asioista useat tutkijat ovat yksimielisiä.

Oleellista käännekohdan tunnistamisessa on ihmisen oma kokemus ja arvio itsensä sekä elämänsä pitkäaikaisesta muuttumisesta tapahtuman johdosta jälkeenpäin. Käännekohdan aiheuttamat muutokset näkyvät yksilön elämäntyyliin, minäkäsityksessä, rooleissa, ihmissuhteissa ja suhtautumisessa maailmaan. Myönteistä muutosta voi seurata minän kehityskriisi, joka johtaa uusien käyttäytymismallien oppimiseen ja kehittää tunteidenkäsittelyä sekä persoonallisuutta. Tällöin virikkeenä on usein ollut lapsen syntymä, rakastuminen ja uuden ihmissuhteen aloittaminen, ”onnistuminen tavoitteissa tai koulutuksen avaamat uudet mahdollisuudet” tai harvemmin aatteeseen sitoutuminen (esim. uskonnollinen herääminen). Kielteisiin elämänmuutoksiin johtaneisiin käännekohtiin liitetään menetyksen tunne, joka on seurannut sairastumista, ihmissuhteesta eroamista, läheisen kuolemaa tai tavoitteissa epäonnistumista (esim. työttömäksi joutuminen). Hyvin henkilökohtaiset valinnat, kuten harrastuksen aloittaminen, voivat osoittautua jälkeenpäin käännekohtiksi. (Oravala & Rönkä 1999, 274–275.) Rönkä (1997) muistuttaa, että kielteiseksi mielletyt elämäntapahtumat, kuten avioero tai sairastuminen, muuttuvat toisinaan myönteisiksi käännekohtiksi. Elämäntapahtumien vaikutus onkin riippuvainen sen ulkoisista ja sisäisistä vaikutuksista sekä niiden vuorovaikutuksesta. (Rönkä 1997, 18.)

Käännekohtien vaikutusmekanismit liitetään sisäisiin tekijöihin (persoonallisuus ja sisäiset prosessit) ja muutoksiin ulkoisissa (sosiaalinen tuki ja olosuhteet) tekijöissä sekä niiden keskinäiseen vuorovaikutukseen. Myönteisissä käännekohtissa saattaa muodostua ulkoisia suojatekijöitä ehkäisemään ongelmien kasautumista jatkossa. Ulkoisista suojatekijöistä tärkeimpiä ovat kannattelevat ihmissuhteet ja onnistumisen kokemukset. Sisäiset tekijät lähtevät ihmisen persoonallisuudesta. Muodostuuko jokin tapahtuma myönteiseksi tai kielteiseksi käännekohtaksi, on riippuvainen myös ihmisen kyvystä käsitellä elämänmuutoksia ja hänen elämänhallinnan tunteestaan. (Oravala & Rönkä 1999, 275, 277; Rönkä 1997, 17–20.)

Elämäntyylin muuttaminen vaatii ihmiseltä pitkäjänteistä sitoutumista ja motivaatiota, sekä ympäristön tukea. Tavallisesti kyseessä ei ole äkillinen muuttuminen, vaikka tapahtuman käynnistäjä, virike, olisi tullut kuin salama kirkkaalta taivaalta. (Rönkä 1997, 19.) Rönkä (1997,18) on kuvannut kehityksen käännekohtien suotuisaa vaikutusta syrjäytymiskehityksen katkaisemisessa kuvan 6 avulla.

(Lähde: Rönkä 1997.)

Kuva 6. Käännekohtien suotuisa vaikutus elämään (Rönkä 1997, 18)

Kuvasta on pääteltävissä Rönkä (1996) näkemys käännekohtien käynnistämästä myönteisestä kasautuvasta ketjureaktiosta. Loppujen lopuksi käännekohtat ovat osa elämänsä vuorovaikutteista prosessia, jossa vaikuttavat sosiaaliset, kulttuuriset ja biologiset tekijät sekä ihmisen tekemät valinnat. (Oravala & Rönkä 1999, 277.)

Syrjäytymiskehityksen, elämän kehityskulun ja käännekohtien yhteydessä on viitattu persoonallisuuden merkitykseen vuorovaikutuksellisenä osatekijänä. Esittelen seura-

vaksi persoonallisuuden rakenteen. Käyn läpi persoonallisuuden motivaatiomallin, Maslowin tarvehierarkian. Persoonallisuudesta tuon esille persoonallisuuspiirteiden merkitystä kehityskulun selittäjinä. Esittelen lopuksi ihmisen toiminta- ja tulkintatapoja käyttäytymisen selittäjinä.

2.5 Persoonallisuuden vaikutus elämänkulkuun

Persoonallisuuspsykologian mukaan ihmisen persoonallisuus on erilaisten piirteiden muodostama yksilöllinen kokonaisuus, jonka kautta hän ilmentää itseään ja suhdettaan muihin. Se vaikuttaa ihmisen kykyyn ja tapaan sopeutua ympäristöönsä. Persoonallisuuden kuuluu yksilön tarve säilyttää itsensä, "minänsä", ehjänä kokonaisuutena, mitä varten ihminen käyttää erilaisia suojautumismekanismia. Tässä tutkimuksessa persoonallisuus esitetään lähinnä humanistisen psykologian valossa, joka korostaa ainutlaatuisen ihmisen persoonallisuuden mahdollisuuksia muuttua kokemuksien ja tulkintojensa kautta. Humanistisen psykologian ihmiskäsityksessä keskeistä on näkemys ihmisen vapaasta tahdosta ja mahdollisuudesta valita elämäänsä tarkoitus ja suunta aina uudelleen. Vapaus tarkoittaa myös vastuunottamista elämästään. (Metsäpelto & Feldt 2009, 18; Vilkkö-Riihelä 2003, 498–500, 537–539.)

Humanistisen psykologian kehittäjän Abraham Maslowin tarvehierarkian mukaan ihminen motivoituu hierarkkisessa järjestyksessä tavoittelemaan asioita. Ihmisen on ensin kyettävä tyydyttämään elintärkeät fysiologiset tarpeensa (mm. ravinto, uni, seksuaalisuus), jonka jälkeen hän suuntaa toimintaansa täyttämään seuraavalla tasolla olevaa turvallisuuden tarvetta (mm. rajojen asettaminen, tavoitteena elämän vakaus ja ennustettavuus). Kolmannella tasolla ovat rakkauden tarve ja yhteenkuulumisen tarve yhteisöihin. Tämän yläpuolella ovat tarve saada arvostusta ja päteä jossain. Korkeimmalla tasolla on itsensä toteuttaminen. Teorian kritiikin mukaan näiden tarpeiden järjestys ei ole yksiselitteinen. Yleisesti hyväksytty vaikuttaa olevan perusajatus, että ihminen pyrkii ensin saamaan perustarpeet tyydytettyä, jonka jälkeen hän suuntaa toimintaansa ylemmille tasoille. (Vilkkö-Riihelä 2003, 470–471.)

Persoonallisuus rakentuu ja muuttuu elämänkulun ja elämäntapahtumien myötä tulevaisuutta ennakkoiden ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Kuitenkin se on suhteellisen pysyvä ja säännönmukainen. Persoonallisuudesta tunnistamme ihmisen ennustettavaksi ja tutuksi yksilöksi. Persoonallisuuden rakenteita on kuvattu erilaisilla persoo-

nallisuusmalleilla, joista esittelen Dan McAdamsin (1995) ihmisen psykologisen yksilöllisyyden taulun. Siinä taulun kehykset muodostuvat taipumuksellisista piirteistä, jotka ovat suhteellisen pysyviä ja toistuvia. Sinne kuuluvat Big Five -teorian persoonallisuuspiirteet, temperamentti ja biologisperäiset ominaisuudet, joissa voi ajan platinana tapahtua pientä muuntumista. Perusolemukseltaan ne ovat pysyviä. Taulun toisen tason muodostaa maalaus, jossa ovat ihmiselle tyypilliset sopeutumistavat kuten coping-keinot, tunteidenhallinta, roolit ja tavoitteet. Ne ovat muuttuvia ajan ja paikan sekä ihmisen iän mukana. Kolmantena tasona tulee ihmisen kertomus taulusta. Se on hänen oma tarinanmuotoinen identiteetti siitä, kuka hän on, mihin hän on menossa ja miten hänestä on tullut sellainen kuin hän on. (Metsäpelto & Feldt 2009, 18–20, 22–26) Tämä tarinanmuotoinen identiteetti on se taso, jossa syntyy tämän tutkimuksen tulokset. Kyseessä on yhden ihmisen kertomus omista selviytymistekijöistään.

Ihmisten persoonallisuuspiirteiden merkitys korostuu individualistisissa kulttuureissa, joihin Suomikin kuuluu. McAdamsin persoonallisuusmallin taulun voi ajatella roikkuvan kulttuurinsa seinällä. Taulun sijoitusympäristö säätelee, miten ja missä ihminen voi ilmaista kehyksen taipumuksellisia piirteitä. Kulttuuri vaikuttaa siihen, mitkä sopeutumistavat valikoituvat yksilön käyttöön. (Metsäpelto & Feldt 2009, 21, 25–26.)

2.5.1 Persoonallisuuspiirteet selittäjinä

Sosiaalipsykologia ja motivaatiopsykologia ovat viimevuosikymmeninä lähteneet hyödyntämään persoonallisuuspsykologian piirretutkimuksen antamia mahdollisuuksia selittää ihmisen tavoitteellista toimintaa. Persoonallisuuspiirteitä kuvaamaan on muodostettu useita teorioita, joista käytetyin on Big Five -teoria. Siinä tutkitaan, kuinka voimakkaina kukin viidestä peruspiirteestä esiintyy ihmisessä. Viisi peruspiirrettä ovat neuroottisuus, ekstrasversio, avoimuus, tunnollisuus ja sovinnollisuus. Neuroottisuus kuvaa ihmisen tunne-elämän tasapainoa, ja siinä mitataan mm. ahdistuneisuutta, vihamielisyyttä ja impulsiivisuutta. Ekstrasversio eli ulospäin suuntautuneisuus kertoo mm. optimistisuudesta ja seurallisuudesta. Avoimuus kertoo, kuinka avoin ihminen on uusille kokemuksille kattaen sellaisia ominaisuuksia kuten joustavuuden ja suvaitsevaisuuden. Tunnollisuus ilmaisee ihmisen itsekontrollia, vastuuntuntoa, päämääräsuuntautuneisuutta ja tehokkuutta. Sovinnollisuus kuvastaa asennoitumista ihmisuhteisiin, kykyä huomioda toiset ihmiset ja sopeutuvuutta. (Metsäpelto & Rantanen 2009, 76–79, 88; Vilkkö-Riihelä 2003, 518–523.)

Persoonallisuuden piirteillä on osoitettu olevan yhteys mm. ihmisen psykososiaaliseen toimintakykyyn, hyvinvointiin ja terveyteen. Tutkimuksissa on useimmin keskitytty etsimään persoonallisuuspiirteitä, jotka toimivat riskitekijöinä mm. rikollisuudelle (esim. Stoa & Häkkänen 2008), päihteiden käytölle ja pitkäaikaistyöttömyydelle. Josain määrin on tehty johtopäätöksiä piirteistä ja psyykkisistä tekijöistä, jotka toimivat suojaavina tekijöinä vähentäen riskitekijöiden vaikutuksia. Tällaisia olivat Antonovskyn (1987) ja Stattin & Magnussonin (1996) mukaan "älykkyys, emotionaalinen vakaumus, sosiaalinen kypsyyden ja psyykinen energia" sekä koherenssintunne (Elonheimo 2010, 25). Kröger, Winter & Shaw (1998, 57) olivat poimineet kirjallisuudesta "sosiaalisen kyvykkyyden, ongelmanratkaisutaidot, itsenäisyyden ja omatoimisuuden, määrätietoisuuden ja tulevaisuuden hallinnan" suojaaviksi tekijöiksi päihdeongelmiin, joihin Pulkkinen (2008) lisää tunnollisuuden.

Ihminen on herkkä ympäristön antamalle palautteelle. On tavallista hakeutua omia persoonallisuuspiirteitä ja toimintamalleja vahvistaviin ihmissuhteisiin ja ympäristöihin, joissa koetaan tulevan hyväksytyksi sellaisena kuin on. Esimerkiksi aggressiivinen voi hakeutua alakulttuureihin, joissa kovuutta arvostetaan, kun muualla hänelle tulee herkästi riitoja muiden kanssa. Yksilön persoonallisuuden osuutta kehityskulkuun arvioitaessa on varottava tekemästä syyllistäviä johtopäätöksiä. Ihminen kasvaa ja kehittyy synnynnäisten ominaisuuksiensa ollessa sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön kanssa vuorovaikutuksessa. (Rönkä 1997, 12.)

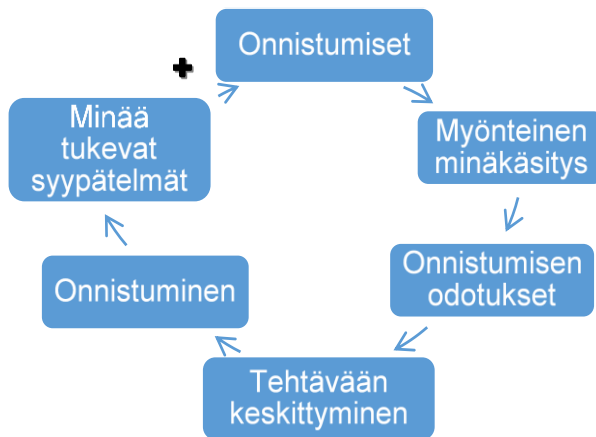
2.5.2 Ihmisen toiminta- ja tulkintatavat

Ihmisellä on toiminta- ja tulkintatapoja, joiden avulla hän kohtaa ja ratkaisee elämässä vastaantulevia haasteita sosiaalisissa sekä onnistumista vaativissa tilanteissa. Toiminta- ja tulkintatapojen perusoletuksena on, että ihminen oppii saamastaan myönteisestä tai kielteisestä palautteesta ja muodostaa siten käsityksen omista kyvyistään ja toimintatavoistaan. Tähän liittyvät ihmisen omat tulkinnat toimintansa lopputuloksista, joista sosiaalipsykologiassa käytetään nimitystä syyppäätelmien tekeminen (causal attributions). (Nurmi 2009, 111–115, 119.)

Tutkimuksissa on löydetty useita ihmisten toiminta- ja tulkintatapoja (Nurmi, 2009, 118), joista esittelen neljä. Kaksi ensimmäistä ovat uudempia. Niissä ilmenee onnistumisen kehämallit (kuva 7; kuva 8). Jälkimmäiset, vanhemmat teoriat, ovat syrjäyty-

miskehitykseenkin yhdistettyjä epäonnistumisen itseään ruokkivia kehämalleja (kuva 9; kuva 10).

Kuvan 7 ”illusorisen hohteen optimismi” toiminta- ja tulkintatapaa käyttivät hyvin menestyneet opiskelijat, jotka olivat rakentaneet onnistumisten kokemusten pohjalta myönteisen käsityksen itsestään ja omista kyvyistään. He odottivat optimistisesti onnistuvansa uudelleen. Se auttoi heitä keskittymään edessä olevaan tehtävään ja onnistumaan siinä. Onnistuminen taas vahvisti heidän aiempia syy päätelmiä itsestään. Mikäli he sattuivat epäonnistumaan, he näkivät epäonnistumisen syyn olleen tilanteessa tai muissa ihmisissä mutta ei itsessään. Samasta toimintatavasta on käytetty nimitystä hallintasuuntautuneisuus. (Cantor 1990 Nurmen 2009, 117–118 mukaan.)

(Lähde: Nurmi 2009 mukaillen.)

Kuva 7. Illusorisen hohteen toimintatapa (mukaillen Nurmi 2009, 117)

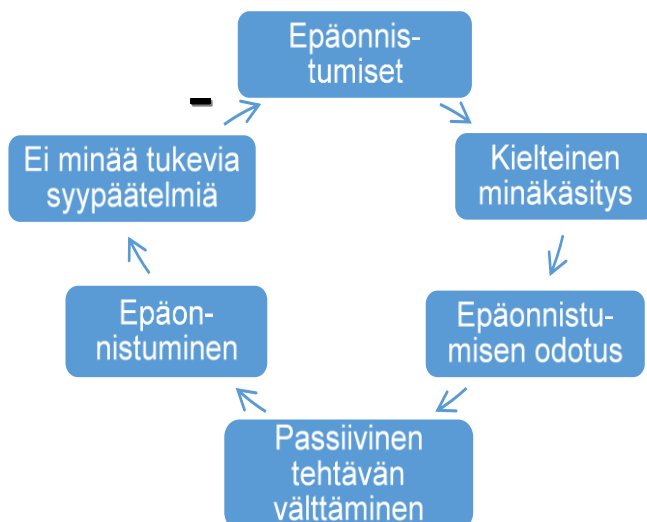
Myös kuvan 8 defensiivis-pessimististä tulkinta- ja toimintatapaa käyttivät hyvin menestyneet opiskelijat. He kuitenkin ahdistuivat uusien haasteiden edessä. Heidän minäkuvansa ja odotuksensa olivat realistisia, silti he eivät odottaneet suoriutuvansa edessä olevista haasteista kovinkaan hyvin. Matalat tavoitteet toimivat heidän itsen puolustuskeinoina (defenssimekanismena) epäonnistumisen pelkoa vastaan. He pysyivät silti keskittymään tehtävään hyvin, joten yleensä he onnistuivat. Onnistumisesta he tekivät itseään vahvistavia realistisia syy päätelmiä, jotka olivat kuitenkin vähemmän myönteisiä kuin optimistien. Epäonnistumiset he selittivät, etteivät olleet yrittäneetkään parempaa. (Cantor 1990 Nurmen 2009, 117–118 mukaan.)

(Lähde: Nurmi 2009 mukaillen.)

Kuva 8. Defensiivis-pessimistinen toimintatapa (mukaillen Nurmi 2009, 117)

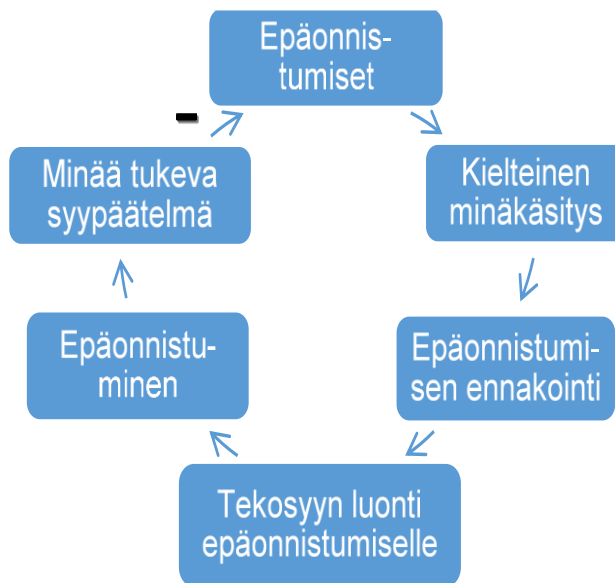
Kuvan 9 opitun avuttomuuden tulkinta- ja toimintatapaa käyttävillä on ollut epäonnistumisia, jotka eivät ole olleet heidän vaikutuspiirissään. He kokevat itsensä avuttomiksi ja odottavat epäonnistuvansa. Tämä johtaa passiiviseen tehtävän välttämiseen, jota seuraa epäonnistuminen. Epäonnistumisen he tulkitsevat johtuneen itsestään, mikä vahvistaa kielteistä käsitystä itsestä. Onnistuessaan he kokevat tehtävän olleen todella helpon. Opitun avuttomuuden kehässä olevat henkilöt lopulta passivoituvat. (Seligman 1975 Nurmen 2009, 117–118 mukaan.)

(Lähde: Nurmi 2009 mukaillen.)

Kuva 9. Opittu avuttomuus (mukaillen Nurmi 2009, 117)

Kuvan 10 ”itseä vahingoittavan” tulkinta- ja toimintatapaa käyttävien koululaisten käsitys itsestään epäonnistujina perustuu heidän aiempiin oppimiskokemuksiin. Pelko epäonnistumisesta saa heidät hakemaan ”hyväksyttävän” syyntä edessä olevan tehtävän epäonnistumiselle. Tehtävään keskittymisen sijaan he voivat touhuta aivan muuta, jolloin riski epäonnistumiseen kasvaa. Epäonnistuttuaan he pystyvät perustelemaan sitä muilla touhuiluillaan, ja tekemään minää tukevia syy päätelmiä, että olisivat kyllä kyvyiltään muutoin onnistuneet. (Jones & Berglas 1978 Nurmen 2009, 117–119 mukaan; Kuva 10.) Työpaikkahaastatteluista toistuvasti myöhästelevä nuori voi toteuttaa käytöksellään juuri tätä toimintatapaa (Rönkä 1997,11).

(Lähde: Nurmi 2009 mukaillen.)

Kuva 10. Itseä vahingoittava toimintatapa (mukaillen Nurmi 2009, 117)

Röngän (1997, 11) mukaan syrjäytymisen sisäisiä ylläpitäviä tekijöitä ovat tulkinta- ja toimintatavoista opittu avuttomuus ja itseä vahingoittava strategia. Syrjäytymisen ehkäisemisen keinoista kirjoittaessaan Rönkä pitää tärkeimpänä luottamuksellisten ihmissuhteiden lisäksi onnistumisten kokemusten tarjoamista lapsille ja nuorille. (Rönkä 1997, 11, 21; Rönkä 1999, 14.) Näkemykseni mukaan onnistumisten kokemukset lisäävät nuorten itsetuntoa ja uskoa omaan toimijuuteen. Kohtuullisilla ja realistisilla tavoitteilla defensiivis-pessimistiselle onnistumisen kehälle pääseminen ei pitäisi olla mahdotonta.

3 TUTKIMUSKYSYMYS JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Lähtökohtana tutkimukselle oli Pieksämäen kaupungin Katiska-työryhmässä keväällä 2012 esille tullut tarve ymmärtää nuoren omaa näkemystä siitä, mitkä tekijät ovat auttaneet häntä saamaan elämänsä järjestykseen elettyään rauhattoman lapsuuden ja nuoruuden, jossa useat tukipalveluverkoston toimijat ovat olleet auttajanroolissa. Tutkimussuunnitelmani mukaan oli tarkoitus löytää taustateoria, jonka pohjalta tutkimus toteutettaisiin. Perehdyttyäni aihealueeseen liittyvään eri tieteenalueilla tarjolla olevaan runsaaseen tietomäärään, päädyin loppuvuodesta 2012 ottamaan tutkimuksen lähtökohdaksi opinnäytetyön otsikon, joka sovittiin tuolloin yhdessä tilaajatahon kanssa. Otsikosta muodostettiin tutkimuksen rajaaja ja tutkimuskysymys.

Tutkimuskysymys:

Mitkä tekijät ovat auttaneet runsaasti tukipalveluverkoston palveluita elämänsä aikana tarvinnutta nuorta selviytyjäksi hänen oman kokemuksensa mukaan?

Ensimmäisen haastattelun aikana tuli tarpeelliseksi kysyä lisäksi:

Mikä on ollut tekijä (kipinä), joka on saanut nuoren ajattelemaan elämänmuutosta jossain elämänsä vaiheessa?

Tutkimus saa lähteä Hirsjärven & Hurmeen (2001, 16) mukaan mistä tutkimusvaiheesta vain. Tässä tutkimuksessa hypoteesit olisivat voineet vaikuttaa tutkimustiedon keruuseen, jolloin olisi haettu vastauksia rajattuihin kysymyksiin ja ihmisen oma näkemys olisi jäänyt kuulematta (ks. Hirsjärvi & Hurme 2001, 66). Opinnäytetyön otsikko ohjasi tekemääni tutkimusta. Tutkimustulosten pohjalta valikoitiin asiaan liittyvä teoriatausta.

3.1 Tutkimuksen teoreettinen lähestymistapa

Kyseessä oli laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus, joka perustuu eksistentiaalis-fenomenologis-hermeneuttiseen tieteenfilosofiaan. Laadullinen tutkimus soveltui tähän hyvin, koska kyseessä oli yksittäisen ihmisen omille kokemuksilleen antamiensa merkitysten esiin tuominen. Lisäksi tutkimusta ei voitu järjestää kokeelliseksi eikä sii-

nä etsitty yleisluonteista tietoa ihmisryhmältä. (Metsämuuronen 2006, 88; Vilkka 2009, 97–98.)

Kyseessä oli tapaustutkimus. Tutkittavana oli yhden henkilön kokemus elämäänsä vaikuttaneista tekijöistä ja haettava tieto koski erityislaatuisen elämänpolun kokonaisvaltaista, mahdollisimman syvällistä ymmärrystä. Tutkimusta ei kuitenkaan tehty eri ajankohtina pitkällä aikavälillä, vaan kuultiin haastateltavan tämän hetkistä näkemystä usealla tapaamiskerralla kahden kuukauden aikana. (Ks. Hirsjärvi & Hurme 2001, 58; Metsämuuronen 2006, 92.)

Tämän tutkimuksen ihmiskäsitys oli ihmistä kunnioittava – humanistinen. Humanistisen psykologian mukaan ihminen on ainutlaatuisen persoona, jolla on mahdollisuuksia muuttua kokemuksiansa ja tulkintojensa kautta niin tahtoessaan (Nykänen 2006). Elämänkaarta tarkasteltiin psykososiaalisesta näkökulmasta, jonka mukaan "ihminen kehittyy sisäisten ja ulkoisten tekijöiden vuorovaikutuksessa" (Dunderfelt 2011, 224). Tutkimuksessa hyödynnettiin eri tieteenaloilta kertynyttä tietoa poikkitieteellisesti. Yksittäisen ihmisen kokemusmaailman tulkinta vei painopistettä ihmismielen tutkituun tietoon, psykologiaan.

3.2 Tutkimusmenetelmä ja -kohde

Tutkimuksen aineisto kerättiin strukturoimattomilla eli avoimilla yksilöhaastatteluilla tammikuussa 2013. Avoin haastattelu aineistonkeruumenetelmänä soveltui hyvin tapaustutkimukseen. Se tuki joustavana menetelmänä tutkimuksen tarkoitusta. Avoimessa haastattelussa ei käytetä ennalta suunniteltuja kysymyksiä, joten se antoi mahdollisuuden keskustella haastateltavan esiin nostamista asioista. Näin haastateltavan subjektiivinen näkemys ja hänelle merkitykselliset asiat tulivat paremmin esiin. Useampi haastattelukerta auttoi tarkentamaan ja täydentämään kertyneitä tietoja. (Ks. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 192–193, 196–197; Hirsjärvi & Remes 2001, 9, 34–36, 45–46.)

Tilajatahon puolelta haettiin tutkimukseen vapaaehtoista haastateltavaa, joka olisi lapsuudesta asti tarvinnut monenlaisia tukipalveluverkoston palveluita ja jonka asiat olisivat nyt järjestyksessä ja elämä hallinnassa. Haastatteluun suostunut 25-vuotias nuori aikuinen edusti hyvin tilajatahon tutkimukseen haluamaa henkilöä. Tutkimuk-

seen suostuneelle kerrottiin, että tutkimuksessa haetaan ymmärrystä siitä, mitkä asiat nuori itse kokee häntä auttaneen selviytyjäksi. Haastatteluun suostuneelle taattiin anonyymiys eli hänen henkilöllisyytensä salaaminen. Haastatteluun suostuminen ja haastattelun esittely tapahtuivat suullisesti. Henkilön tunnistettavuuden estämiseksi en tuo esiin hänen sukupuoltaan, enkä erittele käytettyjä tukipalveluita. Lisäksi olen muuttanut henkilön iän. Annettu ikä on tutkimuksen tarkoitukseen riittävän lähellä totuutta. Käydessämme haastateltavan kanssa läpi tutkimustuloksia sain häneltä suostumuksen, että tukipalveluista huostaanoton voi mainita tutkimustuloksissa.

Laadin haastateltavalle yhden sivun tutkimusesitteen (liite 1), jonka annoin hänelle haastattelun yhteydessä. Tutkimusesitteessä olivat tutkimukseen liittyvät tahot, itseni ja tilaajatahon edustajan yhteystiedot, tutkimuksen tavoite, haastattelun kuvaus ja vaitiolositoumukseni sekä allekirjoitukseni. Haastattelun kuvauksen yhteydessä luvattiin henkilöllisyyden salaaminen, kerrottiin haastattelun äänitallenteen olevan vain käytettävissäni, haastattelun tekstitiedostojen olevan nimettömiä ja aineistot hävitettävän opinnäytetyön valmistuttua. Sitoumuksessani lupaan olla huolellinen haastatteluaineiston käsittelyssä ja hävittää ne ajallaan sekä kirjoittaa tutkimustekstin niin, ettei hänen tai hänen läheistensä henkilöllisyys paljastu että käsittelemään esille tulleita asioita kunnioituksella. (Ruusuvuori & Tiittula 2005b, 17–18; Tutkittavien informointi 2011; Liite 1.)

3.3 Haastattelujen toteutus

Haastattelukertoja oli kaksi tunnin mittaista keskustelutuokiota, joiden välissä oli viikon tauko. Koska luottamuksellisen suhteen luominen haastateltavaan on tärkeää haastattelututkimuksessa (Ruusuvuori & Tiittula 2005c, 41), tilaajataho järjesti minulle lyhyen tutustumistapaamisen haastateltavan kanssa. Tutustumistapaaminen kesti noin 15 minuuttia ja tapahtui rennossa ilmapiirissä kahvipöydän äärellä. Tapaamisen tarkoitus oli selvittää haastateltavalle tarkemmin, mistä oli kysymys ja minkälaisen haastattelijan hän kohtaa suostuessaan tutkimukseen. Lyhyt tapaaminen antoi haastateltavalle samalla mahdollisuuden perua jo aiemmin antamansa suostumuksen osallistumisesta tutkimukseen.

Tilaajatahon järjestämän tutustumistapaamisen yhteydessä sovimme haastateltavalle sopivat haastattelukerrat. Paikaksi sovittiin haastateltavalle tuttu ja turvallinen toimis-

totila, josta saimme haastattelujen ajaksi huoneen. Haastatteluympäristö oli altis keskeytyksille ja toisista tiloista kantautui taustahälyä, miltä osin se ei vastannut haastattelupaikaksi suositeltavaa ympäristöä. (Ks. Hirsjärvi & Hurme 2001, 73–74.)

Haastattelujen jälkeen, seuraavien kahden kuukauden aikana, tapasimme haastateltavan kanssa kaksi kertaa. Tapaamisten tarkoitus oli esitellä haastateltavalle, mitä asioita haastatteluista oli tuotu esiin ja miten ne oli esitelty. Tällä varmistettiin tutkimustulosten oikeellisuus, ja niistä kirjoittaminen haastateltavaa kunnioittaen ja hänen hyväksynnällään.

3.4 Haastattelujen tallennus ja litterointi

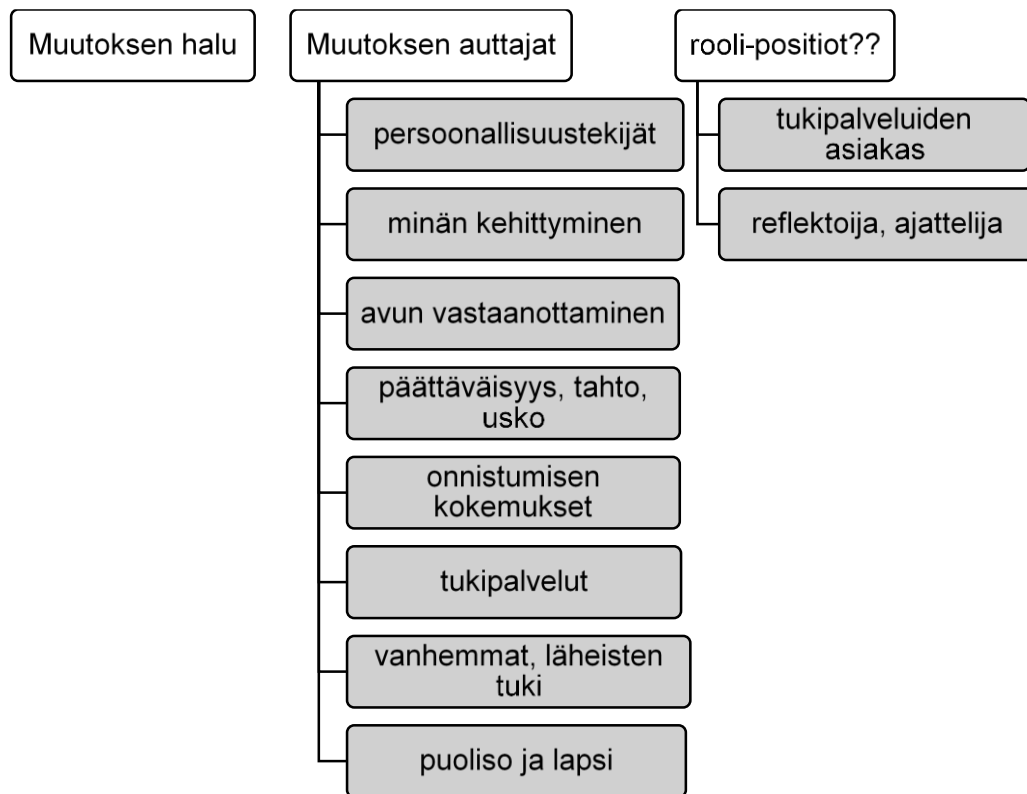
Kummatkin haastattelut nauhoitettiin digitaalisella sanelukoneella. Ensimmäisellä haastattelukerralla kysyttiin haastateltavalta lupa nauhoittamiseen (ks. Hirsjärvi & Hurme 2001, 93). Nauhoituksien keskustelut kirjoitettiin tekstimuotoon eli litteroitiin (ks. Saaranen-Kauppinen. & Puusniekka 2006a). Litterointi aloitettiin heti ensimmäisen haastattelukerran jälkeen.

Keskustelun lomittaisuuden ja äänensävyjen välittämiseksi litterointi tehtiin monitasoisena kirjoitettuna tekstinä litterointimerkkejä käyttämällä. Puhe ja äännähdykset litteroitiin puhutussa muodossa. Yksittäisen puheenvuoron aikana toisen henkilön tekemät kommentit, äännähdykset sekä lyhyet päällepuhumiset merkittiin hakasulkeisiin kyseisen puheenvuoron väliin eikä erilliselle riville. Käytetyt litterointimerkit (liite 2) valikoin Helsingin yliopiston humanistisen tiedekunnan keskusteluanalyysi ohjeista (Litterointimerkit) ja Ruusuvooren ja Tiittulan (2005) toimittamasta kirjasta (Ruusuvoori & Tiittula 2005a, 303). Käytetyt litterointimerkinnot ovat siten yleisesti tutkimuksessa käytettyjä.

3.5 Haastattelujen analysointi

Haastatteluaineistoon perehtyminen alkoi litterointivaiheessa. Aineisto litteroitiin ensin kertaalleen, jonka jälkeen litterointi tarkistettiin. Litteroituun tekstiin, jota kertyi 28 sivua, perehdyttiin sen jälkeen huolella. Aineistoon perehtymiseen meni noin kolme viikkoa, mihin sisältyi toinen haastattelukerta ja sen litterointi. Analysointi perustui induktiiviseen eli aineistolähtöiseen päättelyyn ja sisällönanalyysiin. Alustavassa

ryhmittelyssä litteroidusta tekstistä haettiin yhtenäisiä aihepiirejä. Aihepiirit otsikoitiin ja jaettiin kolmeen pääryhmään kuvan 11 mukaisesti. (ks. Hirsjärvi & Hurme 2001, 135–138; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006c.)

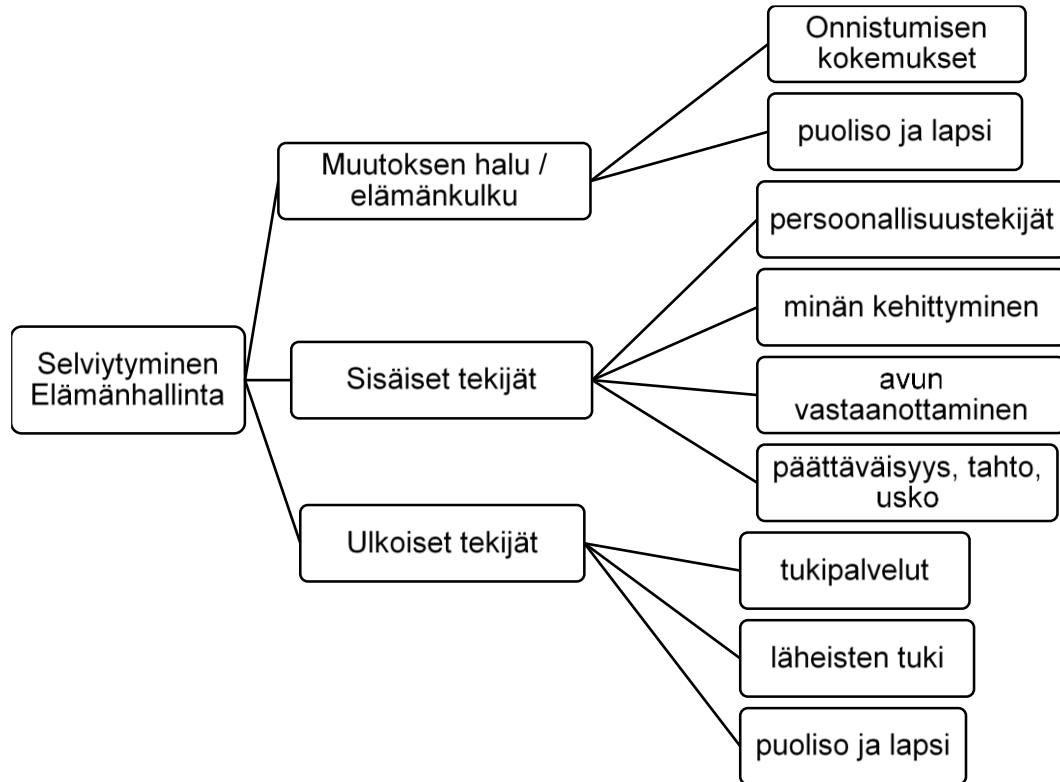

Kuva 11. Haastatteluaineiston alustava ryhmittely

Tutkimuksessa käytettiin hermeneuttista tutkimusotetta sisällönanalyysissä (ks. Vilka 2009, 146). Ryhmittelyn alkua ohjasi tiivistys tutkimuskysymyksestä: ”Mikä on auttanut muutokseen?”. Yksittäinen puheenvuoro saattoi esiintyä useassa ryhmässä, koska siinä oli erilaisia sisältöjä. ”Muutoksen halu” ja ”rooli-positiot??” otsikoiden alle kerättiin tutkimuskysymyksen ulkopuolelle jääviä sisältöjä. ”Rooli-positiot??” –ryhmä sisälsi laajoja puheenvuoroja, joissa haastateltava pohti asioita minuuden näkökulmasta ja tukipalveluiden asiakkaan näkökulmasta. Rooli-positio –nimikkeellä halusin korostaa, mistä näkökulmasta haastateltavan puhe mielestäni lähti.

Ryhmittely tapahtui tekstinkäsittelyohjelmalla, jossa kuvassa 11 olevien otsikoiden alle liitettiin sisällön mukaan puheenvuorot tai keskustelukokonaisuudet. Analysoinnissa kiinnitettiin huomiota lisäksi vuorovaikutustapahtumaan. Olin kirjoittanut ryhmittelyvaiheessa muistilapulle Ruusuvooren ja Tiittulan (2005b, 13) vuorovaikutusprosessin analysointiin esittämät kolme kysymystä: 1) Onko kyseessä haastateltavan esiin

nostama aihe? 2) Onko aihe noussut esille minun kysymyksestäni? 3) Mistä näkökulmasta haastateltava kertoo asiaa tässä? Kysymyksien avulla pidin itseni valppaana etsimään haastateltavalle merkityksellisiä asioita. Lopputuloksena oli, että sama puheenvuoro saattoi olla usean otsikon alla. Ryhmiteltyä tekstiä koostui 61 sivua.

Kuva 12. Tietopohjaan perustuvan ryhmittelyn välivaihe

Analysointia jatkettiin tutkimuskysymykseen ja tietoperustaan peilaten. ”Muutoksen halu” teema liittyi oleellisesti tutkimuskysymykseen, joten siitä muodostettiin osanongelma tutkimukseen. ”Rooli-positio?” –otsikon alla oleva materiaali ei käsitellyt tutkimuksen aihepiiriä, joten se jätettiin tämän tutkimuksen ulkopuolelle (ks. Hirsjärvi ym. 2000, 242). Muutoksen auttajat jaettiin sisäisiin ja ulkoisiin tekijöihin. Kuvassa 12 esitellään aineiston ryhmittelyn välivaiheen otsikkotasot ennen tutkimustulosten kirjoittamista. Tutkimustuloksia kirjoitettaessa analysointi jatkui ja lopputulos hioutui siihen muotoon, jossa se tullaan tutkimustuloksissa ja pohdinnassa esittelemään. Analysoinnissa toteutui hermeneuttinen kehä. Aineiston yksityiskohdista muodostettiin kokonaiskäsitelmä, jota verrattiin tietopohjaan. Aineistoa analysoitiin uudestaan, joka syvensi ja laajensi käsitystä tutkittavasta ilmiöstä. Lopulliset tutkimustulokset kiteytyivät kehämalliksi tutkimuksen loppua kirjoitettaessa. (ks. Vilkkä 2009, 146–150.)

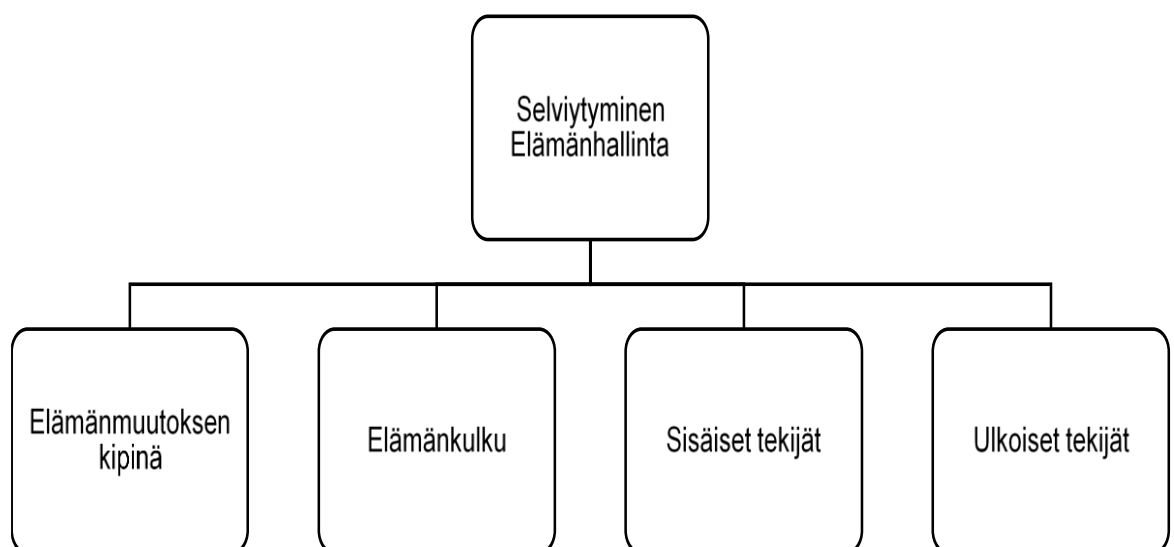
4 TUTKIMUSTULOKSET – SELVIITYMISEN AUTTAJAT

Haastattelu aineistosta selviytymiskehityksessä auttaneet tekijät jaoin kolmeen pääryhmään: sisäiset tekijät, ulkoiset tekijät ja elämäntapa (kuva 13). Sisäisiin tekijöihin tulivat henkilön persoonallisuudesta ja toimijuudesta nousevat tekijät. Niissä heijastuivat ihmisen subjektiivisuus sekä ajattelumaailma. Ulkoiset tekijät koostuivat sosiaalisesta ympäristöstä, tukipalveluista sekä yhteiskunnan normeista ja kulttuurista. Elämäntapaan sijoitin tapahtumien kaltaiset tekijät.

Haastateltavan kokemukselliseksi selviytymistekijöiksi luokittelin asiat, jotka

1. haastateltava kertoi auttaneen selviytymisessään
2. haastateltava koki merkitykselliseksi
3. arvioin oleelliseksi aineistosta tulkiten.

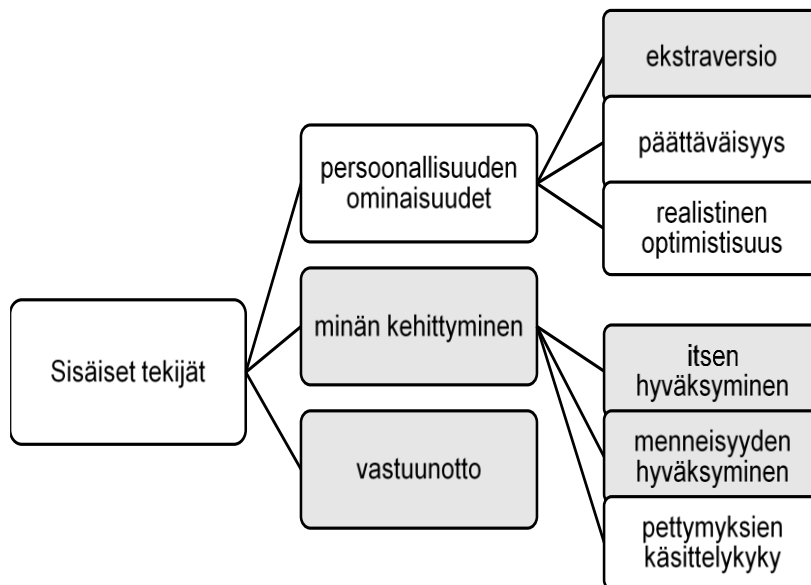
Neljänteen selviytymisessä auttaneeseen ryhmään ”elämänmuutoksen kipinä” sijoitin tekijät (kipinät), jotka olivat saaneet haastateltavan miettimään elämänmuutosta ja asioiden järjestykseen saamista. Pääryhmien selviytymistekijät ovat esitelty kaaviona (kuvat 14–17). Yhteenvetokaavio tutkimustuloksista on liitteessä 3. Tuloksissa keskityin tekijöihin, jotka haastateltava koki auttaneen muuttamaan elämänsä kulkua niin, että hän kokee: *”ett. oon tänä päivänä semmone ihmine, että pystyn niinku, ennen kaikkee hillihtemään ihteni, ja elämään sitä normaalia elämää”*.

Kuva 13. Selviytymisessä auttaneiden tekijöiden pääryhmät

4.1 Sisäiset tekijät

Sisäisinä selviytymiseen liittyvinä tekijöinä olivat: persoonallisuuden ominaisuudet ulospäinsuuntautuneisuus, päättäväisyys ja varovaisen realistinen optimistisuus, minän kehittyminen sisältäen itsensä ja menneisyytensä hyväksymisen, vastuunotto itsestä sisältäen omien ongelmien tunnistamisen, halun hakea niihin apua ja pettymyksien käsittelykyvyn lisääntymisen. Ymmärsin sisäiset tekijät prosessina. Lähdin persoonallisuuden ominaisuuksista, joiden katsoin muodostavan pohjan kaikelle. Minän kehittyminen perustui persoonallisuuden kykyyn käsitellä asioita. Sisäisistä tekijöistä haastateltava nimesi itsensä kanssa tehdyn työn (minän kehittyminen) tärkeimmäksi selviytymistekijäkseen. Minän kehittymisen jälkeen oli vastuunoton aika itsestä.

Kuva 14. Selviytymisen sisäiset tekijät

4.1.1 Persoonallisuuden ominaisuudet

Persoonallisuus ja sen piirteet liitetään ihmisen kykyyn sopeutua ympäristöönsä sekä kohdata ja käsitellä ongelmia että pyrkiä tasapainoon ihmissuhteissa (Metsäpelto & Feldt 2009, 18–20). Käytän jatkossa nimitystä persoonallisuuden ominaisuudet, koska tässä tutkimuksessa ei tehty varsinaisia persoonallisuustestejä. Haastateltavaa elämässään auttaneita persoonallisuuden ominaisuuksia oli kolme: ekstraversio eli ulospäinsuuntautuneisuus, päättäväisyys ja varovaisen realistinen optimistisuus. Päättäväisyyt-

tä voidaan kutsua päämääräsuuntautuneisuudeksi, joka liitetään persoonallisuuspiirteissä tunnollisuuteen (Metsäpelto & Rantanen 2009, 77).

Haastattelujen aikana minulle muodostui kuva haastateltavasta ihmisenä, joka otti kontaktia suhteellisen helpolla ja jolla oli kykyä ja rohkeutta puhua ja pohtia sisäisiä tuntojaan. Havaintojeni mukaan kuvaisin haastateltavaa enemmän ulospäinsuuntautuvaksi (ekstravertti) kuin sisäänpäin suuntautuvaksi ihmiseksi. Haastateltava tuki näkemystäni kommentoimalla, että koki itsellään olevan ”kyvyn puhua asioista”. Tämän ominaisuuden hän tunsii auttaneen elämässään. Asia tuli esiin viimeisen haastattelun lopussa kiittäessäni häntä.

*"H: ... Että että sä pystyt puhumaa avoimesti näistä asioista. [ja sull on rohkeutta
V: no se on semmo]ne taito
ett. koen it-itel-läni semmosen taidon, ett niinkun on pystyny puhumaan asioista ni se on ollu semmone, (.) sen tajuaa (.) niinku jälkeenpäin nyt vähän vanhempana, ett on-neks olen pystynyt puhumaa asioista, enkä jättää sisälleni niitä asioita, mitkä vaivaa ettäh. siit on niinku (.) ollu hyötyä tässä elämässä, ett on pystynyt sitte, saamaa nää asiat myös järjestykseen pikkuhiljaa."*

Haastateltavan päällepuhuminen osoitti, että hänen kommenttinsa kohdistui toteamukseeni ”avoimesta puhumisesta”. Hän muotoili asian ”se on taito” -ilmaisuksi, mikä kertoi hänen arvostavan ulospäinsuuntautuneisuutta hyödyllisenä persoonallisuuden ominaisuutena.

Haastateltava kertoi päättäväisyydestään ja sen suuntaamisesta kahdeksan kertaa. Jo lapsena ja nuorena hänellä oli ollut oma tahto, halu. *"V: ... ku ei oo ollu sillon nuorempana semmosta kiinnepistettä elämässä et on halunnu vaan tehä niitä asioita väärin ja, se kuuluu niinku jokaisen lapsen ja nuoren elämään kokeilla kaikkii"*. Samaan aikaan hän koki olleensa johdateltavissa ja heikko, kun oli lähtenyt kaikkeen *"tyhmyyteen"* mukaan ja kyvytön sanomaan *"ei"*. Jälkitapaamisessa haastateltava vahvisti nauraen käsitykseni hänen *"jääräpäisyydestä"* toteamalla, että *"aina ollut"*. Suunnanmuutoksen elämässään tehtyään hänen päättäväisyytensä vei häntä toiseen suuntaan: *"sitt loppujen lopuks sanoa sitte että, en lähe tähän asiaan mukaan että, (.) nyt saa loppua", "vaikka niitä vastoinkäymisiä tulee tässä arjessa nykypäivänäki mutta, ei oo ku se yks suunta ja se on aina ylöspäin"*.

Päämääräsuuntautuneisuudessa ei kuitenkaan ollut kyse haastateltavan sokeasta uskosta itseän, vaan siihen sisältyi realistinen näkemys tulevaisuuden uhkakuvista, kuten hän kertoi: *"välillä käy itellääki mielessä ettäh, semmone asia ettäh, (.) ja ehkä vähä pelko, entäs joski (.) jos käyki joku, (.) asia että, niin että tulee joku pettymys, ja palaanki siihe entiseen elämään. mutta pitää pystyä olla, vaan se vahva ihminen, joka tänä päivänä olen. [mm] ja (.) mieltää vaan (.) niitä tiettyjä (.) kiinnekohtia elämässä, ja mitkä o-on parhaaks tässä elämäntilanteessa ni"*. Puheesta tuli esiin varautuminen haasteellisiin elämäntilanteisiin ja ajattelun suuntaaminen myönteisiin asioihin, nykyisen elämän kiinnekohtiin. Nimitin tämän persoonallisuuden ominaisuuden realistisen varovaiseksi optimistisuudeksi.

Persoonallisuuden ominaisuuksista kohtalainen ulospäinsuuntautuneisuus oli haastateltavan puheessaan esille tuoma merkityksellinen selviytymistekijä. Päätäväisyys ja varovainen realistinen optimistisuus perustuivat aineistolähtöiseen arvioon ja haastateltavalta myöhemmin saamaani vahvistukseen.

4.1.2 Minän kehittyminen

Haastateltava koki tärkeimpänä selviytymistekijänään minän kehittymisen prosessin, itsen kanssa tehdyn sisäisen työn. Siihen liittyivät itsen ja menneisyyden hyväksyminen. Haastateltava kertoi: *"itehän minä oon tässä kovimman työn tehny itteni kanssa"* ja *"ihmisen on jossain vaiheessa tajuttava että, minustahan se kaikki lähtee ja itestään"*. Minän ja ajattelun kehittyminen esiintyi seitsemässätoista kohdassa litteroitua tekstiä. Kyseessä ei ollut ollut hetkessä tapahtunut muutos vaan vuosia kestänyt prosessi. *"V: ... mutta nyt ku on ikää enemmän ni on, ((huokaus)) helpompi käsitellä se asiah. [mmm] . < läpi ettäh. ett siinä kesti noin (.) > kymmenestä kahteentoista vuoteen käsitellä se asia läpi ja, (.) hyväksymään ne asiat (.) missä oikeesti tarvii apua että, [mmm] (.) ja se että ottaa ite sen avun vastaan, ni hakee sitä ite."* Minän sisäisten pohdintojen kautta mahdollistui ongelmien tunnistaminen ja avun hakeminen.

Yksi haaste oli ollut haastateltavan elämässä itsensä hyväksyminen: *"V: ... se oli ku, on tämmöne synnynäinen käytöshäiriö. [mm] niih (.) tieteenkiin (.) sen kanssa, ja sen hyväksyminen, sen kanssa eläminen nih, (.) ((huokaus)) (.) on niinku vienny (.) oman aikasa tässä elämässä että, pystyy niinkun elämään, niinku nyt tänä päivänä elää."* Itsensä hyväksymisen myötä haastateltavalle oli tullut kyky asettaa itselle sopivia ta-

voitteita sekä tavoitella asioita pienin askelin. "V: ... on vaan niinku, yks asia kerrallaan. niitä käytävä läpi. eikä vaan että, ne kaikki yhdessä". Vaikka hänellä oli "tänä päivänäkin niitä ongelmia", hän koki tyytyväisyyttä ja mielekkyyttä elämään sekä koki itsensä aktiiviseksi toimijaksi ja oman elämänsä ohjaajaksi. Itsen kehittäminen tuli esiin loppumattomana prosessina, joten hän ei kuvitellut elämän helpottuvan. Tästä voi päätellä koherenssin tunteen vahvistumisen. Tämä vahvistaa käsitystä, että koherenssi ei ole ihmisen muuttumaton ominaisuus ja ihmisen, jolla on vahva koherenssin tunne, on paremmat mahdollisuudet kohdata elämän haasteita (Vastamäki 2009).

Haastateltavan puheessa tehtiin selvä ero menneen elämän ja nykyisen "uuden elämän" välillä. Menneeseen viitattiin ilmauksilla 'silloin nuorempana' ja kertomus jatkui iän mukana tulevan kehittymisen tuomaan viisauteen. "V: ... mutt ei sitä oo sillo nuorena pystyny, ja lapsena, kouluikäsenä ni. ei niitä saa sillon (.) kuntoon, ett sitteku tulee ikää enemmän ja, pystyy selvästi käsittelemään ne asiat ittesä kanssa ni." Puheesta ilmenee minän kehityksen tunnistaminen ja hyväksyminen ikävaiheisiin kuuluvana prosessina.

Minän kehittymiseen liittyi oleellisesti pettymyksien käsittelykyvyn kehittyminen, johon liittyy hallitun elämänmuutoksen suunnittelu. "V: ... yks asia kerrallaan". Haastateltava tunnistoi aiempia toimintamallejaan ja rakensi vaiheittaisella tulevaisuuden suunnittelulla suojautumismekanismeja uuden ja entisen elämän väliin. "V: ... sitt jos(.) ett tulee liikaa paineita ett jos, rupeet kaikkia asioita miettimään nih,(.) ö.(.) pääasiassa sitte (.) sortuu kerralla päälle ettäh. ja sitte se jatkuu se sama entinen elämä." Tärkeätä oli oppia asettamaan rajoja itselle ja muille, "just se että osaa niinku kieltäytyä, jostain tietyistä asioista, ja sanoo sen ein". Tämä ilmensi minän kehitykseen liittyvää itsetuntemusta sekä toimintamallien kehittymistä.

Tärkein selviytymistekijä haastateltavan puheessa oli asioiden miettiminen mielessään, jota nimitin minän kehittymiseksi. Minän kehittymisen osatekijät itsensä ja menneisyytensä hyväksyminen olivat haastateltavan toteamia selviytymistekijöitä. Suojautumismekanismina toimiva, pettymyksien käsittelykyvyn kehittyminen, perustui arviooni, johon sain haastateltavalta vahvistuksen.

4.1.3 Vastuunotto

Haastateltavan suhde itseen osoittautui humanistisen psykologian näkökulmaksi. Humanistisen psykologian ihmiskäsityksen mukaan ihminen on ainutkertainen ja vastuullinen toimija. Hän valitsee suunnan elämässään omasta vapaasta tahdostaan. (Vilkkoriihelä 2003, 537.) Haastateltava korosti elämästään vastuunottamisen tärkeyttä selviytymisessään. Minän kehittyminen oli luonut hänelle perustan vastuunottamisesta itsestään ja elämästään sekä muista että rooleistaan vanhempana ja puolisona. Se ilmeni ongelmien tunnistamisena ja hyväksymisenä sekä niihin avun hakemisena ja vastaanottamisena:

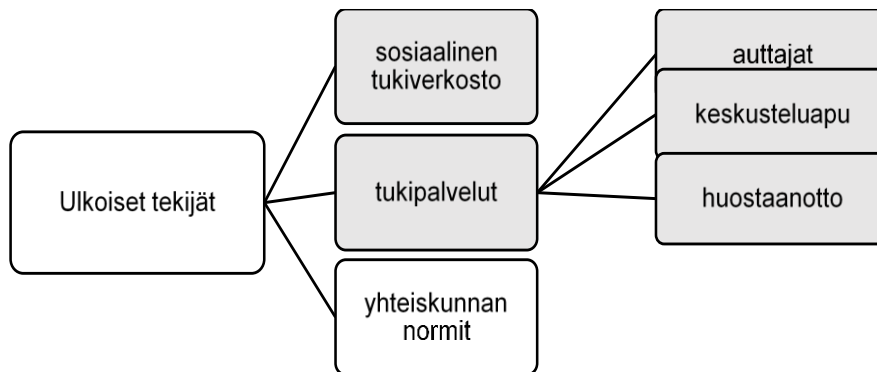
"V: se on ennen kaikkee, mä sanon ite. että se lähtee itestään että. on eka hyväksyttävä nää ongelmat, ja sitte, hakee ennen kaikkee itse apua. ja otettava se apu niin hyvin vastaan, ja tajuttava se, (.) että (.) että minä tarvitsen apua. Nii ehkä se (.) oli mistä tahansa palvelusta tai ongelmasta kyse nih, (.) hh se vaan niinku, ennen kaikkee (.) on just se että, (.) jos joku toinen tyrkyttää sitä apua, @ niin eihän siitä tuu mitään, että jos mun pitää itse se (.) hakee että. se on vielä isompi kynnys niinku, (.) ottaa se apu vastaan jos joku muu sitä (.) tarjoo niinku että. hae apua että. Se pitää vaan ensin ite tajuta."

Edeltävä lainaus oli yleistäen kerrottu kuvaus, jossa haastateltava vastasi syventävään kysymykseeni, miten tukipalvelut auttoivat. Puhe käsitteli kuitenkin haastateltavan omaa prosessia, mikä tuli esille useampaan kertaan. Prosessissa hän oli ylittänyt kynnyksen avun tarpeettomuuden kokijasta avun tarvitsijaksi. Se oli ollut henkisesti rohkeutta vaativaa kasvamista, kynnyksen ylittämistä. Puhe kertoi samalla minän siirtymistä subjektista objektiin - vastuunottoa itsestään ja elämästään. Puhe kertoi, kuinka avun hakeminen on lähdettävä itsestä, jotta sen haluaa ottaa vastaan.

Hän vertasi omia elämänsuunnan valintojaan: "V: ... koen tän, niin sanotusti uuen elämän (..) parempana valintana ku, se entisen elämän." Sisäisiin prosesseihinsa ja minän kanssa tekemään työhön haastateltava oli syystäkin tyytyväinen: "V: ... että oon itestäni todella ylpee että, oon saannu asiat järjestymään että. vaikka siihen meni kylä, todella kauan ..."

4.2 Ulkoiset tekijät

Ulkoiset selviytymisessä auttaneet tekijät olivat sosiaalinen tukiverkosto, tukipalvelut ja yhteiskunnan normit. Niiden vaikutusmekanismi selviytymisprosessissa perustui vuorovaikutukseen sisäisten tekijöiden kanssa. Tärkeimpänä ulkoisena tekijänä haastateltava mainitsi puolison tuen. Tukipalvelut sijoitin omaksi tekijäksi, vaikka sen olisi voinut mielestäni sijoittaa myös sosiaaliseen tukiverkostoon. Yhteiskunnan normien ottaminen selviytymistekijäksi perustui arviooni. (Kuva 15.)

Kuva 15. Selviytymisen ulkoiset tekijät

4.2.1 Sosiaalinen tukiverkosto

Haastateltavalla oli ollut sosiaalinen verkosto, joka oli tukenut ja auttanut. Lapsuusajana vanhemmat olivat olleet kiinteästi mukana ja tukeneet haastateltavaa. Lapsena *"oli koulussa ongelmia ni, se että, niitä ei (.) saman tien opettajat ja vanhemmat, ja muut tahot sitten puuttu niihin yhdessä"* ja *"niinkun nyt tänä päivänä ajattelee, (.) just (.) sitä että ((huokaus)), niistä on ollu paljon hyötty"*. Vanhempien sekä puolison osuus elämänsuunnan rakentumisessa tuli esiin haastattelun aikana kuusi kertaa. Elämänkumppanin löytymisen ja perheen perustamisen myötä haastateltava löysi tarkoituksen uuteen parempaan elämään. *"V: ... net on kummiksii sillee semmone kiinnepiste tässä elämässä että, (.) mmmm (.) onh (.) joku syy minkätakia elän. niinku, (.) tavalista aikuisen ihmisen elämää."* Puolison haastateltava koki tällä hetkellä tärkeimmäksi tukijakseen.

Elämänmuutos oli vaatinut haastateltavalta lisäksi sosiaalisen verkoston karsimista: *"V: ... se (.) seura missä olet, ja se kaveripiiri ni. se on yks isoimmista asioista, mitä tässä- se pitää osata vaan valita oikein niin ettei. ja niitten (.) vanhojen ystävä-*

@ystävien ((sarkastisesti)) ja kavereitten seura, mitkä on ollu sitä, missä on ollu niitä ongelmia ni, siitä (.) luopuminen (.) on myös yks iso askel elämässä." Haastateltavan puhe kuten todellisuuskin oli tässä preesensissä.

4.2.2 Tukipalvelut

Yhteiskunnan turvaverkko tarjoaa monenlaisia palveluita nuorille. Haastateltavan kokemukset sieltä saaduista hyödyistä koostuivat tietoon uhkakuvista, vinkkeihin minän kehittämiseen ja elämäkulkuun puuttumiseen. Se, mikä ei itsestäänselvytenä tullut haastatteluissa esiin, oli terveydenhuoltopalveluista saatu apu. Toinen itsestäänselvyys on hyvinvointiyhteiskunnassa Maslowin tarvehierarkian alimman portaalan perustarpeista huolehtiminen. Näiden on täytynyt auttaa haastateltavaa selviytymiskehityksessä helpottaen kehityssuunnan muuttamista.

Tukipalveluista puhuessamme haastateltava totesi, että *"nytte ku jälkeempäi ajattelee ni niistä on ollut paljon hyötyäki että, ja se elämä ois nyt tällä hetkellä sitä mitä se nyt on, jos en ois käyttäny niitä palveluita ja, ((huokaus)) joutunu käymään sitte kovemman kautta nää asiat läpi"*. Tukipalvelut olivat ilmeisesti ohjanneet tai hallinneet elämää niin, että hän oli kokenut "sitte" käyneensä kovemman elämänpolun lapsuuden ja nuoruuden läpi. Vastaavat asiat tulivat keskustelussa usein esille.

Hän mainitsi auttajista, että *"kiitos kuuluu niille ketkä on ollu siinä mun arjessa ja, .hh . sillo nuorempana, ja myöhemmte läsnä..."*. Puheesta tuli esiin menneen ja uuden elämän raja. Tämän hetkisen kokemusmaailmansa näkökulmasta haastateltava näki hyväksi sen, että oli saanut apua, nyt kun oli *"vasta tajunnu sen että, mitä se apu on"* ja *"oon kiittollinen siitä ett oon saannu apua"*. Lapsuudessa ja nuoruudessa elämänvaiheeseen oli kuulunut kapinointi, jolloin avun vastaanottaminen oli ollut mahdotonta. Minän kehittymisen ja aikuistumisen myötä haastateltava oli alkanut arvostaa nuorempana saamaansa apua. *"V: ... se kuuluu kaikki se kiitos osittain niille, mutta itehän minä oon tässä kovimman työn tehny itteni kanssa."* Aiemman kokemuksensa värittäminä hän oli kokenut tukipalvelut osittain hyödyllisiksi, mutta ei yksiselitteisesti. *"Paljon hyötyäki"* -ilmaisuu vähensi arvioni mukaan tukipalveluiden merkittävyyttä. Ilmaisumuotona se vastasi *"no, olihan siitä apuakin"* -tyyppistä vähättelevää lausahdusta. Se jätti tulkittavaksi, mitä muita merkityksiä tukipalveluihin oli sisältynyt eri ajankohtina.

Tämän hetkisestä näkökulmasta haastateltava kertoi tukipalveluiden hyötynä olleen asioihin puuttumisen varhaisessa vaiheessa ja pysäyttämisen *"se että, eip-ei pysty tekemään niitä samoja (.) asioita (.) jatkuvaan tuolla"*. Tukipalveluiden keskusteluavun hyödyntäminen oli edellyttänyt minän kehittymiseen liittyvää asioiden prosessointia. *"V: ... kun niitä on, (.) ((huokaus)) (.) käynny todella monessa paikassa nih. sitt se tieto on välittynny, niin sanotusti (.) sieltä omaan päähän ja sitte seuraavasta paikasta taas uuestaa ja uuestaa ja sitt on niinku . loksahnanu ne palaset pikku hiljaa kohalleen niinku omassa päässä että. että nyt on saannu sen kaiken tarvittavan tiedon, että pärjää elämässä "* Toisena hyötynä hän mainitsi uhkakuvien esiintuomisen *"ja sitte ett, mihin lopulta ne asiat johtaa? jos näin toimii"*.

Keskustellessamme osallisuuden toteutumisesta tukipalveluista tuli esiin oppiminen asiakkuuteen:

"H: ett suo pompotellaa?"

V: nii. (.) sitä se oli pääasiassa mutta, (.) mutt sitte myöhemmiten, (.) ku siihe tottunu ni, sen alko pikku hiljaa hyväksymää."

Puhe ilmensi selkeästi alistumista tukipalveluiden asiakkuuden asemaan, mikä on yhdistettävissä opitun avuttomuuden toimintamalliin. Lapsena ja nuorena haastateltava ei ollut kokenut tulleeensa kuulluksi, eikä voivansa vaikuttaa asioihinsa. Hänen selviytymiskehityksensä alku ja vaikutusmahdollisuuksien parantuminen liittyivät toisiinsa, mutta silloinkin vaikuttaminen oli vaatinut tietoa palveluista ja omista oikeuksistaan.

4.2.3 Yhteiskunnan normit

Yhteiskunnan normit ja kulttuuri ohjaavat siinä eläviä ihmisiä. Haastateltava mainitsi uuden elämänsä olevan tavallista elämää. Yhteiskunnassamme tavallinen elämä määrittyy kulttuurin kirjoittamattomien sääntöjen mukaan. Toimintaamme ja elämäämme ohjaa yleisesti hyväksymämme tapakulttuuri ja lait. Määritellessään elämänsä tavalliseksi, haastateltava määritteli arvioni mukaan yhdeksi selviytymistekijäkseen kulttuurimme yleiset normit. Hän ei ihannoinut mitään eikä sitoutunut mihinkään alakulttuuriin kuten esimerkiksi moottoripyöräjengin tapaan elää.

4.3 Elämäntulkku

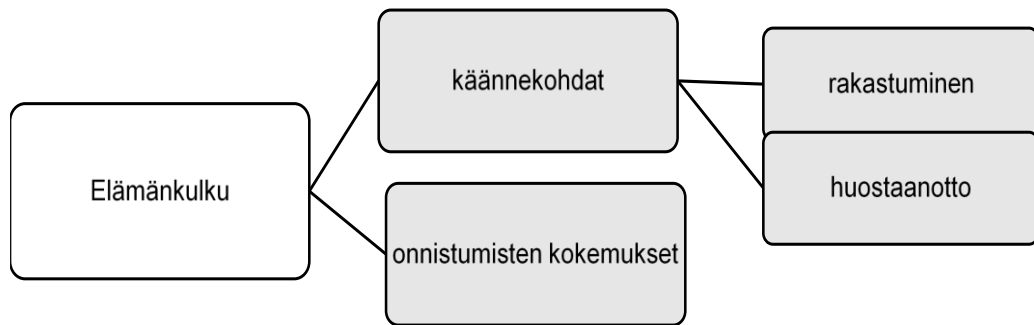
Yksilöllinen elämäntulkku sisältää erilaisia tapahtumia, joilla voi olla passiivinen, myönteinen tai kielteinen vaikutus myöhempään elämään. Tutkimuksessani keskityin tarkastelemaan elämäntulkun käännekohtia, joilla oli ollut myönteinen vaikutus haastateltavan elämäntulkkuun.

Nuoruuden pysäyttävänä tekijänä, elämän käännekohtana, haastateltava koki nyt vuosien jälkeen huostaanoton. "V: *Kyllä sitä niinku jälkeinpäin ajattelee ni, (.) jos en (.) jos sitä ei ois niinku ollu, ett ois otettu huostaan ni, (.) ((huokaus)) hh (.) en mie tässä ois.*" Erityisesti hyödyllisinä asioina tuolta ajalta hän toi esiin tiukan kurin, selkeät seuraamukset, harrastusmahdollisuudet ja samankaltaisissa ongelmissa kamppailevien nuorten läsnäolon. Huostaanoton aika voidaan liittää lisäksi haastateltavan minän kehitykseen, koska silloin oli syntynyt ajatuksia "saada asiat järjestykseen". Vaikka haastateltava koki huostaanoton ajan merkityksellisenä elämän käännekohtana, niin tapahtumasta puhuessaan hän yhdisti siihen toistuvasti verbin "joutui". Kun hän eli huostaanoton aikaa, hän ei kokenut sitä mielekkäänä vaan ulkoapäin tulevana pakotteena, johon hän ja hänen perheensä olivat suostuneet.

Vahvimpana subjektiivisena käännekohtaksi luokiteltavana kokemuksena oli haastateltavalle "semmonen myöhemmällä iällä pysäyttävä tekijä" rakastuminen ja "rupes seurustelevaan että, tajus ja, löys sen oikeen. ihmisen (jonka) ja tajus että (.) ((huokaus)) on niinku joku ihminen, (.) josta oikeesti välitän, (ja) en halua menettää sitä." Myöhemmin oman lapsen syntymä ohjasi kehityssuuntaa ja vahvisti haastateltavan päätöstä elää tavallista elämää.

Haastateltavan elämäntulkulle olivat olleet tyypillisiä ylä- ja alamäet, joissa onnistumisten kokemusten merkitys korostui. "V: ... kun niitä pettymyksiä on tullu niin paljon niih, (.) ((huokaus)) sanotaan että, kun ne onnistumisten kokemukset ovat jäänny niin vähälle. [mm] niih, tänä päivänä kun niitä on tullu sitte vähän enemmän, ja ennen kaikkee tässä normaalissa arjessakin niitä tulee niin, on paljon parempi mieli, ja parempi olla sitten." Onnistumisten kokemusten kasautuminen vaikutti suotuisaan elämänkehityskulkuun, vaikka se ei täytä käännekohdan kriteereitä. Jälkitapaamisessa haastateltava korosti, että onnistumisten kokemuksia oli tarvittu paljon. Onnistumisten

kokemukset hän oli kokenut voimaannuttavina. Ne olivat antaneet voimia järjestellä asioita kuntoon.

Kuva 16. Selviytymisen elämänkulkuun liittyneet tekijät

4.4 Kipinöitä suunnan muutokseen

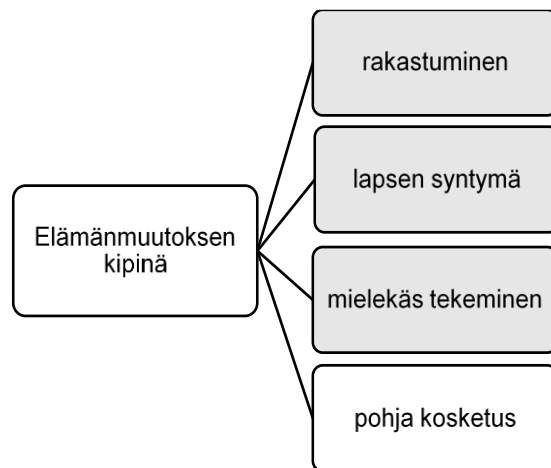
Ensimmäisen haastattelukerran jälkeen aloin miettiä: mikä on ensimmäinen kipinä muutokseen? Mistä tönäisystä syntyy ensimmäinen ajatus lähteä työskentelemään itsensä ja elämänsä muuttamisen eteen? Haastateltava oli tuolloin maininnut ajatelleensa ”entäpä jos muuttaisin elämäni”. Ryhdyin pohtimaan, että ihmisen mielessä syntyy ajatuksia jostain syystä. Elämän käännekohtat ovat niitä hetkiä, jolloin kipinä on synnyttänyt toimintaa, mutta välttämättä ajatukset eivät etene toiminnaksi. Mietin, oliko haastateltava kokenut tällaisia sammuneita kipinöitä aiemmin, ja jos oli, mihin ne ovat liittyneet.

Muodostin pohdinnastani tutkimuksen osa-ongelman. Avoimen haastattelun säännöistä poiketen toisella haastattelukerralla ohjasin keskustelumme koskettamaan tätä aihetta. Kysymykseeni, 'oliko puolison löytäminen' ollut syynä elämän muutokseen, haastateltava myönsi niin olleen: "V: ... yks(). isoo semmone pysäyttävä tekijä tässä elämässä ainaki, mikä on saannu sitte mieltimään, näitä asioita enemmänki." Rakastumisen ja oman perheen perustamisen tärkeys elämänmuutoksen motivoivina tekijöinä korostuivatkin haastateltavan spontaaneissa ilmaisuissa useaan otteeseen. Painopiste kommentteissa oli tulevaisuuteen suuntautuvassa ajattelussa, jossa haastateltu otti vastuuta vanhempana ja puolisona.

Kysytyäni suoraan syitä aiempiin hyviin elämänjaksoihin haastateltava kertoi, että niitä oli edeltänyt "joku mielekäs (.) asia, mitä on saannu toteuttaa" ja "ollu vaikka

joku (...) työ tai, (.) noh. koulu on menny miten on mutta. se että on saannu sitä, tekemistä ennen kaikkee te-. on pysynny niistä, (.) niin sanotusti huonoista asioista ja, hherossa". Jälkitapaamisessa haastateltava huomautti, että hyvät jaksot loppuivat tuolloin pettymysten kokemuksiin. Ymmärsin, että haastateltavaa oli motivoinut mielekkään ja merkityksellisen arjen eläminen.

Arvioni mukaan yhtenä herättäjänä oli toiminut vaikeuksien jatkuminen pitkään ja eräänlainen pohjakosketus, joka tuli esiin neljästi haastatteluiden aikana: "V: ... itelläni se meni nii ett, (.) tarpeeks kaua ku asiat meni huonosti ni sitä rupes miettimää että, että tota (.) että entäs jos muuttasinki jollai tapaa pikkuhiljaa elämässäni asioita." Samaan ryhmään yhdistin huostaanoton aikana muutoksen tarpeen heräämisen, kun haastateltava oli verrannut itseään muihin ongelmissa kamppaileviin nuoriin, "että niillä voi olla paljo vakavempia ongelmia ku itellään? että. ett siitäki tulee se semmone olo että, (.) ((huokaus)) ett entäs jos minä ny yritän (.) elää semmosta elämää pikkuhiljaa että, ((huokaus)) ett löytyy joku, keino että saan asiat pikkuhiljaa järjestymää > vaikka siin menis useempi vuos. < (..)".

Kuva 17. Selviytymiseen johtaneen elämänmuutoksen kipinät

5 TULOSTEN ANALYYSI

Tutkimuksessa selvitettiin, mitkä tekijät olivat auttaneet runsaasti tukipalveluverkoston palveluita elämänsä aikana tarvinnutta nuorta selviytyjäksi hänen oman kokemuksensa mukaan. Tutkimus tehtiin avoimen haastattelun menetelmällä. Ensimmäisen haastattelun jälkeen heräsi kysymys, mitkä tekijät (kipinät) olivat saaneet nuoren aikuisen ajattelemaan elämänmuutosta jossain elämän vaiheessa.

Tärkeimpänä selviytymisessään auttaneista sisäisistä tekijöistä haastateltava toi esiin sisäisen työn, jota nimitin minän kehittymiseksi. Ulkoisista tekijöistä tärkeimpänä selviytymisessä auttaneista tekijöistä esiintyi sosiaalisen tukiverkoston oleminen läpi elämänsä. Elämänsä aikana esiintyi käännekohtia ja onnistumisten kokemusten kasaantumista. Suunnanmuutoksen herättäjät, kipinät, osoittautuivat motivoiviksi tekijöiksi selviytymiskehityksessä. Mielestäni selviytymiskehityksessä tärkeintä oli kaikkien tekijöiden vuorovaikutuksellinen suhde, jossa pääroolia esitti minän kehittyminen vastuulliseksi aikuiseksi.

Tutkimustulokset tukevat hyvin esittelemääni tietopohjaa, jonka mukaan ulkoisista syrjäytymiseltä suojaavista tekijöistä tärkeimmät ovat kannattelevat ihmissuhteet ja onnistumisen kokemukset. Sisäiset tekijät lähtevät ihmisen persoonallisuudesta, joka vaikuttaa hänen kykyynsä käsitellä elämänsä käännekohtia ja hänen elämänsä hallinnan tunteeseen. (Oravala & Rönkä 1999; Rönkä 1997.) Lea Pulkkinen johtamassa Lapsesta aikuiseksi -pitkittäistutkimuksessa oli tutkittu, miten lapset ja nuoret, joilla oli ollut paljon syrjäytymisen riskitekijöitä, olivat kehittyneet selviytymiskykyisiksi. Tutkimuksessa oli kiinnitetty huomiota elämän käännekohtiin. Tässä tutkimuksessa saadut tulokset vaikuttavat olevan yhdenmukaisia lisäksi Pulkkinen ja Rönkä tutkimuksen kanssa. (Ks. Pulkkinen & Rönkä 2003.)

5.1 Selviytymiskehitys elämänsä näkökulmasta

Aineistoa verratessani tietopohjaan totesin Eriksonin teorian kehityskriisien ilmenevän haastateltavan elämässä hyvin. Haastateltava mainitsi varhaislapsuuden kotikasvatuksen olleen hyvän, joten tutkimus vahvistaa käsitystä hyvän kasvu ympäristön vaikuttavan suotuisasti läpi elämän. Haastateltavan ongelmat olivat alkaneet koulussa, jolloin hän koki ympäristön vaatimukset kohtuuttomiksi. Eriksonin mukaan 6–12-vuotiaana koetaan ahkeruuden - alemmuuden kriisi ja muodostetaan käsitys omasta kyvykkyydestä. Tuossa ikävaiheessa haastateltava koki toistuvaa epäonnistumista sekä kouluksiäamista. Onnistumisten kokemukset jäivät vähäisiksi. Ympäristön antama palaute ja itsensä vertaaminen muihin, synnyttivät pettymyksien kasaantumisen. Ihminen pyrkii toiminta- ja tulkintavoilla kohtaamaan ja ratkaisemaan ongelmia. Ympäristön antama palaute vaikuttaa yksilön käsitykseen omista kyvyistään sekä toimintatavoista. (Niemi 2009.) Epäonnistumisten kasaantuminen liittyy opittuun avuttomuuteen sekä itseä vahingoittavaan toimintatapaan, jotka ovat syrjäytymiskehityksen kiihdyttäviä

tekijöitä (Rönkä 1997). Haastateltavan kohdalla on ollut todennäköisesti kyse epäonnistumisen toimintamallikehään jäämisestä. Tämä on mahdollisesti johtanut epäsuotuisaan kehityskulkuun, joka on käynnistynyt inhimillisestä tarpeesta onnistua jotenkin jossain. Tässä vaiheessa ei vanhempien tuki syrjäytymiskehityksen suojaavana tekijänä ole ollut yksin riittävä. Palvelujärjestelmästä vasta huostaanoton haastateltava näki auttaneen pysäyttämään kehityskulun. Huostaanotonkin vaikutukset perustuivat kielteisen elämäkokemuksen näkemiseen vuosien kuluttua elämäkulun käännekohtana, hyvänä pysäyttävänä kokemuksena.

Varhaisaikuisuuden elämänvaihe roolimutoksineen osoittautui haastateltavan elämässä pysyväksi käännekohtaksi, mikä on tutkimustenkin mukaan potentiaalinen hetki elämänmuutokseen (Oravala & Rönkä 1999). Rakastumisen ja lapsen saamisen myötä elämä sai kiintopisteen ja tarkoituksen elää vastuuntuntoisesti. Rönkä (1997, 19) totesi elämäntyylin muuttamisen vaativan pitkäjänteistä sitoutumista ja motivaatiota sekä ympäristön tukea. Tuolloin nämä kolme tekijää yhdistyivät haastateltavan elämässä. Käännekohtan muutokset vaikuttavat elämäntyyliin, minäkäsitykseen, rooleihin ja ihmissuhteisiin (Oravala & Rönkä 1999), mikä paljastui myös haastateltavan puheesta ja mitkä ilmenivät myönteisten tekijöiden kasautumisen ketjureaktiona (ks. kuva 6 sivu 21). Käännekohtaa ei kuitenkaan voi pitää yksin selittävänä tekijänä. Mikäli haastateltavan elämässä ulkoiset ongelmat olisivat jatkaneet kasautumista tai hänen sisäiset keinonsa olisivat olleet heikommat, olisi epäsuotuisa kehityskulku voinut saada lisää vauhtia. Samalla voidaan pohtia, mikä oli ollut aiempien elämäkokemusten vaikutus selviytymiseen. Tutkimuksen myötä aloin pohtimaan onnistumisten kokemusten ja sosiaalisen tuen tärkeyttä nuoruudessa Rönkää (1997) mukailleen. Olisiko haastateltavan elämänpolku ollut helpompi, jos koulu tai muu palvelujärjestelmä olisi voinut antaa onnistumisen kokemuksia? Voisimmeko muuttaa käsitystämme epäonnistumisesta? Ihminen tarvitsee erehtymisiä oppimiskokemuksina.

5.2 Sisäisten tekijöiden vaikutus selviytymiseen

Tärkein selviytymistekijä haastateltavan puheessa oli asioiden miettiminen mielesään, jota nimitin minän kehittymiseksi. Minän kehittymisen osatekijät, itsensä ja menneisyytensä hyväksyminen, olivat haastateltavan toteamia selviytymistekijöitä. Suojautumismekanismina toimiva, pettymyksiä käsittelykyvyn kehittyminen, perustui arviooni, johon sain haastateltavalta vahvistuksen.

Persoonallisuuteen yhdistetään yksilön tarve säilyttää itsensä "minänsä" ehjänä kokonaisuutena, mitä varten ihminen käyttää erilaisia suojautumismekanismeja (Vilkkoriihelä 2003, 499). Haastateltavalla tämä näkyi toimintamallien ja pettymyksien käsittelykyvyn kehittymisenä sekä menneisyyden ja nykyisyyden erottamisena toisistaan. Dunderfelt (2011) mainitsi aikuisuuden haasteeksi löytää ”oma itsenäinen suhde menneisyyteen”, joka piti haastateltavan kohdalla paikkansa.

Tämän tutkimuksen tietoperustassa toin esille, että persoonallisuustekijöistä sosiaalisuus, sosiaalinen kyvykkyys ja määrätietoisuus esiteltiin suojatekijöinä syrjäytymiskehityksessä. Persoonallisuudenpiirteet ekstraversio ja tunnollisuus olivat kehityskulun suojaavia tekijöitä, jotka vähensivät riskitekijöiden vaikutuksia. Päämääräsuuntautuneisuus liitetään persoonallisuuspiirteissä tunnollisuuteen (Metsäpelto & Rantanen 2009, 77). Tietoperustaan verrattaessa vaikuttaa, että haastateltavan persoonallisuuden ominaisuudet, ulospäinsuuntautuneisuus ja päättäväisyys (päämääräsuuntautuneisuus), ovat auttaneet häntä rakentamaan elämänsä uudelleen. Ne ovat olleet perusta itsensä kanssa tehtävälle työlle ja minän kehittymiselle. Persoonallisuuden ominaisuudet eivät kuitenkaan yksistään ratkaise suotuisaa kehityssuuntaa. Haastateltavaakin päättäväisyys lapsuudessa ja nuoruudessa oli ohjannut epäsuotuisalle elämänpolulle. Edellä esitellyt persoonallisuuden ominaisuudet ovat näkemykseni mukaan helpottaneet elämänsuunnan muuttamista ja mahdollistaneet tuloksekkaan itsen sisäisen työn.

5.3 Tukipalveluiden merkitys selviytymiseen

Tutkimustuloksissa tuli esiin haastateltavan alisteinen asema tukipalveluissa lapsena ja nuorena. Tämän tutkimuksen tulokset vaikuttavat yhdenmukaisilta Lämsän tutkimuksen kanssa. Lämsä (2009) totesi tutkimuksessaan ongelmien kasautuminen yhdistyneen nuorien asiakkaiden heikentyneisiin vaikutusmahdollisuuksiin, jolloin heistä oli tullut lähinnä sosiaalityön kontrollin alaisia ja toimenpiteiden kohteita. Tämän seurauksena asiakkaiden kokemukset vaikutusmahdollisuuksistaan edelleen heikkenivät, mikä teki heidät passiivisemmiksi, jolloin vaikeudet olivat syventyneet. (Lämsä 2009.) Haastateltavan selviytymisprosessi oli alkanut aikuistumisvaiheessa, jolloin vaikutusmahdollisuudet olivat myös parantuneet. Vaikutusmahdollisuuksien puuttumisen haastateltava oli kokenut ahdistavana. Hän toivookin, että lapsia ja nuoria kuultaisiin aidosti sekä heillä olisi mahdollisuus saada ”*edes yks asia*” toteutumaan toiveidensa

mukaisesti ja että heille kerrotaisiin paremmin heidän oikeuksistaan ja heille kuuluvista palveluista.

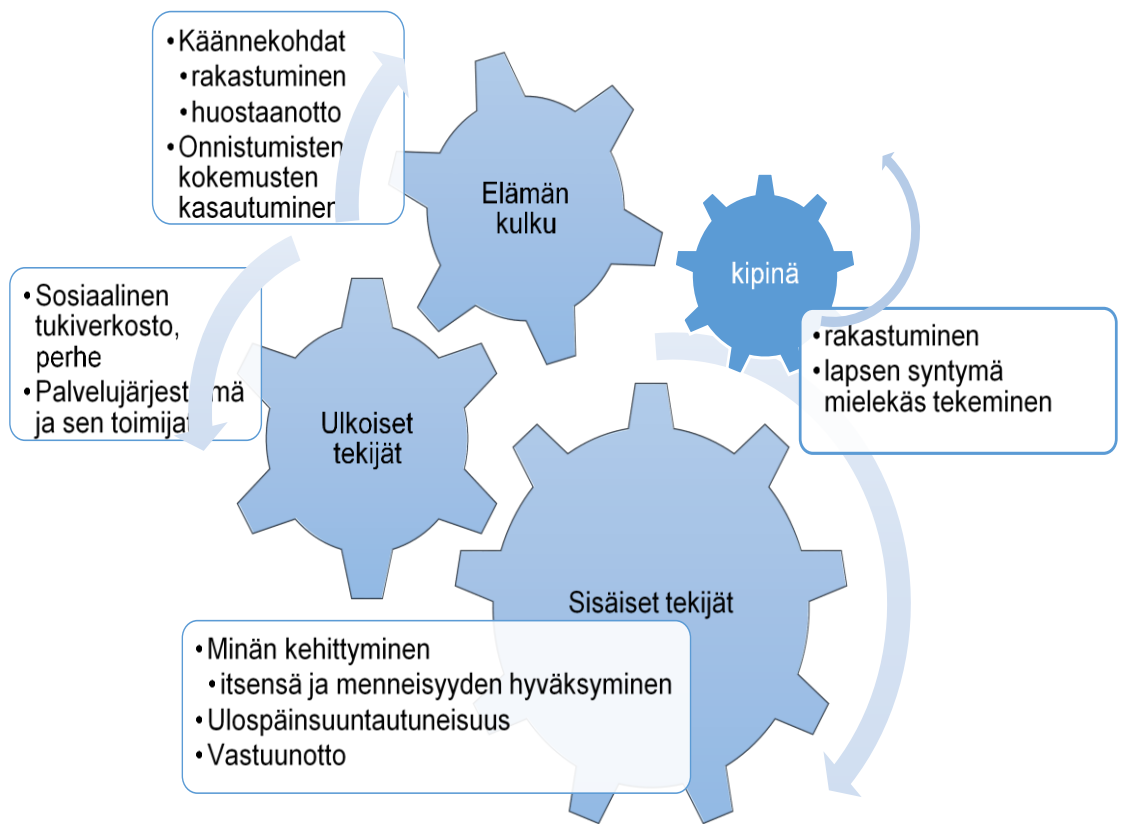
Selviytyminen on elämänhallintaa, joka liittyy ihmisen kokemukseen omista vaikutusmahdollisuuksista. Lämsän (2009) tutkimuksessa selviytymiskehityksessä lähempänä elämänhallintaa olevien nuorten asiakkaiden mahdollisuudet vaikuttaa asioihin, olivat paremmat, ja heidän roolinsa oli aktiivinen. Selviytyminen perustui ”avun hakemiseen, saamiseen ja vastaanottamiseen”, jolloin ”ongelmat saatiin hallintaan”, mikä ilmenee tässäkin tutkimuksessa. (Ks. Lämsä 2009.) Haastattelun aikana tärkeimmäksi selviytymistekijäksi nousi minän kehittymisen myötä tapahtunut vastuunottaminen omasta elämästä ja ongelmien tunnistaminen, jolloin haastateltava oli ollut valmis ottamaan tarvitsemansa avun vastaan. *"V: ... Nii ehkä se (.) oli mistä tahansa palvelusta tai ongelmasta kyse nih, (.) hh se vaan niinku, ennen kaikkee (.) on just se että, (.) jos joku toinen tyrkyttää sitä apua, @ niin eihän siitä tuu mitään, että jos mun pitää itse se (.) hakee että. se on vielä isompi kynnyks niinku, (.) ottaa se apu vastaan jos joku muu sitä (.) tarjoaa niinku että. hae apua että. Se pitää vaan ensin ite tajuta."* Haastateltava totesi selkeästi, että avun hakemisen on lähdettävä itsestä. Humanistisen psykologian ihmiskäsitys korostaa yksilön vapautta, mutta vapaus tarkoittaa myös vastuun ottamista itsestä ja elämästään. Silloinkin tarvitaan herkkiä korvia kuulemaan, mitä apua haetaan.

5.4 Nuoren aikuisen kokemus selviytymisessä auttaneista tekijöistä

Olen kerännyt haastateltavan selviytymisessä auttaneet tekijät ratasmalliksi kuvaan 18. Ratasteksteissä ei ole mukana arviointeihini pohjautuvia tekijöitä ainoastaan haastateltavan spontaaneihin ilmaisuihin perustuvat tekijät. Tutkimustulosten yhteenveto-kaavio, jossa arviointeihini ja johtopäätöksiini perustuvat tekijät ovat mukana, ovat liitteessä 3.

Mielestäni ratasmalli kuvaa haastateltavan selviytymiskehityksen vuorovaikutuksellista prosessia parhaiten. Asioiden etenemiseksi kaikkien rattaiden oli pyörittävä. Yhdenkin rataan pyöräminen sai toiset liikkeeseen. Isoimpana rattaana ollut sisäinen prosessi, joka sai ajatuksia herättäviä kokemuksia pieneltä kipinärattaalta, joka pyörähtele nopeammin kuin muut. ”Kipinä” pitää hampaissaan toiminnan ja ajatuksen suuntaajia, motivoivia tekijöitä, joita haastateltavan elämässä tuli paljon roolimutoksista.

Ulkoiset tekijät -ratas, joihin kuuluu suotuisassa kehityksessä yleensä sosiaalinen tukiverkosto, joka haastateltavan kohdalla oli perhe, on elämänsä rattaan kanssa samankokoinen. Elämänsä rattaan on kauimpana sisäisten tekijöiden -rattaasta, koska sen pyöräyttämiseen liittyy ulkoapäin tulevaa ennakoimattomuutta. Parhaimmillaan se pyörii yhdessä muiden kanssa vakaasti ja samansuuntaisesti, mutta äkillinen elämäntapahtuma voi saada sen suunnan muuttumaan tai pysäyttää sen. Haastateltavan elämän käännekohtat vaikuttivat ratastonsa pyörimiseen hiekan tavoin hidastaen, kunne rakastuminen toi tarpeeksi ison kiven rattaisiin saadakseen aikaiseksi suunnan muutoksen. (Kuva 18.)

Kuva 18. Haastateltavaa auttaneet tekijät selviytymisprosessissa

Ratasmalli antaa ymmärryksen myös haastateltavan elämän ylä- ja alamäkijaksoista. Yhdenkin rattaan liike-energian voimakkaampi muutos muuttaa samalla toisten rattaiden pyörimisnopeutta ja / tai suuntaa. Jos yhteen rattaaseen kohdistuva liike-energian muutos on heikompi kuin muiden rattaiden liike-energia yhteensä, jatkuu kaikkien pyörintä muutaman kirskahduksen jälkeen tasaisena tai vaikutukset ovat vähäisiä. Mitä enemmän haastateltavan elämässä tuli hyviä elämäkokemuksia, sitä nopeammaksi kävi toisten rattaiden samansuuntainen liike. (Kuva 18.)

6 TUTKIMUKSEN ARVIOINTIA

6.1 Haastattelujen toteutuminen

Haastattelun valitseminen tutkimusmenetelmäksi osoittautui soveltuvaksi tavaksi lähestyä haastateltavaa. Runsaasti tukipalveluita tarvitsevia nuoria ajatellaan leimaavan syrjäytymisen riskit, joihin kuuluvat usein vaikeudet opinnoissa sekä haluttomuus vaikuttaa asioihin (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilén 1999, 424–425; esim. Myrskylä 2011, 12). Hirsjärvi & Hurme (2001, 37) toteavat haastattelututkimuksen etuna olevan tutkittavan todennäköisemmän tavoitettavuuden sekä lomaketutkimusten ongelmana mahdolliset lukemisvaikeudet. Edellä mainituista tekijöistä johtuen kyselylomakkeiden täyttäminen tai kuvaavien kirjoitusten kirjoittaminen olivat mielestäni poissuljettuja vaihtoehtoja.

Haastatteluympäristö oli altis keskeytyksille ja toisista tiloista kantautui taustahälyä, miltä osin se ei vastannut haastattelupaikaksi suositeltavaa ympäristöä (ks. Hirsjärvi & Hurme 2001, 73–74). En kuitenkaan huomannut häiriötekijöiden vaikuttaneen haastatteluihin. Keskustelumme eteni joustavasti. Vaikka ensimmäisellä haastattelukerralla meidät keskeytettiin, kykeni haastateltava jatkamaan kertomustaan kesken jääneestä asiasta oma-aloitteisesti hukkaamatta puheensa punaista lankaa.

Ensimmäisen haastattelukerran aloitin avoimen kysymyksen sisältävällä puheenvuorolla:

”H: Nii no. nyt ku eka kertaa nähdään nih, . jutellaan ni . sit ne ehkä jää niinku asioita sulle muhimaan sinne päähän ja sitte seuraavalla viikon kuluttua tulee niin ku että, ehkä sitä olis voinnu sanoo. [nii] Minkälainen kuva sulla itelläs on nyt, tän haastattelun ni tarkotuksesta?”

Halusin näin noudattaa avoimen haastattelun periaatteita, joiden mukaan haastateltava vastaa avoimiin kysymyksiin, ja haastattelijä syventää ja rakentaa vastauksien mukaisesti haastattelua eteenpäin (ks. Hirsjärvi & Hurme 2001, 45–46). Ensimmäistä haastatteluani tehdessäni huomasin alkuvaiheessa, että yritin ohjata keskustelua kokemuksiin tukipalveluista. Pystyin korjaamaan tilanteen, jonka jälkeen haastattelu sujui niin että haastateltava kertoi positiivisia ja negatiivisia tuntemuksiaan elämänpolultaan

pohtien sitä, mitkä tekijät olivat vaikuttaneet saamaan hänen asiansa ja elämänsä järjestykseen. Haastattelijana kysyin tarkentavia kysymyksiä, kuten olinko ymmärtänyt asiat oikein, ja syventäviä kysymyksiä haastateltavan esittämiin asioihin. Toisella haastattelukerralla esitin suorana kysymyksenä tutkimuksen osa-ongelman, mutta asian käsittelyn jälkeen palasimme avoimen haastattelun periaatteisiin.

Haastattelujen aikana pyrin käyttämään mahdollisimman merkityssisällöltään samankaltaista kieltä haastateltavan kanssa. Sen on todettu auttavan yhteisten näkökulmien löytämisessä haastattelutilanteissa (ks. Hirsjärvi & Hurme 2001, 53; Ruusuvuori & Tiittula 2005c, 39). Ongelmalliseksi koin esittää syventäviä kysymyksiä, jotka koskivat palveluverkoston. Haastateltavan ja minun erona oli järjestelmän osien virallisten nimien tunteminen ja niiden sisältöjen ymmärtäminen. Tämä seikan merkitys jäi kuitenkin mielestäni vähäiseksi, koska erillisten tukipalveluiden merkitys ei korostunut.

Haastattelijan roolissa puolueettomana pitäytyminen, yhtä aikaa tutkijana sekä ihmisenä oleminen, ei täydellisesti onnistunut minulta. Vuorovaikutukseen kannustaessani toin esille omia näkemyksiäni, jotka olivat yhdenmukaisia haastateltavan mielipiteen kanssa, mitä ei pidetä suotavana. Hirsjärvi & Hurme (2001, 97, 109) kyllä mainitsevat, että teemahaastatteluissakin on tärkeää vuorovaikutuksen luontevuus tiedonhankinnan päätehtävää toteutettaessa, jolloin haastateltavaa myötäilevät kommentoinnit ovat sallittuja. Empaattinen kuunteleminen ja osallisuus vuorovaikutustilanteeseen rakentavat luottamuksellisen suhteen syntymistä sekä vievät keskustelua eteenpäin. Kuitenkin katsoin, että minun oli perusteltua analyysivaiheessa huomioida, että olenko johdatellut haastateltavaa omilla minimipalautteilla tai kommentoinneillani. (Ks. Ruusuvuori & Tiittula 2005c, 41, 48, 51.)

Vaikka tämän tutkimuksen kohteena ei ollut tarkkaa litterointia vaativat kieli eikä vuorovaikutussuhde (ks. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a), koin, että tarkalla litteroinnilla pystyn syvemmin ymmärtämään haastateltavan sanomaa. Näkemystäni tukee etnometodologisen ja konstruktionistisen lähestymistapojen tapa nähdä haastattelutilanne merkityksiä tuottavana. Niin ajatellen haastattelututkimuksessa eivät tule esiin vain tutkittavan jo luomat merkitykset asialle vaan vuorovaikutuksessa rakentuneet uudet merkitykset, joihin ovat vaikuttaneet haastattelijan kysymykset. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 49; Ruusuvuori & Tiittula 2005b, 10–11; Ruusuvuori & Tiittula 2005c, 30.) Litteroidessa havaitsinkin seikkoja, joihin en ollut kiinnittänyt haastattelun

aikana huomiota. Esimerkiksi haastateltava oli vastannut usean syventävän kysymyksen sarjaani alussa olevaan kysymykseen hiljaisella välikommentilla ”joo”, kun omalla puheenvuorollaan oli antanut selityksen jälkimmäisiin kysymyksiin. Tutkimustulokset rakentuivat osittain diskurssianalyysin periaatteita noudattaen. Esim. ehkäsanat sisältävät ilmaisujen merkityksellisyyttä pidin kyseenalaisena.

6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys

Avoin haastattelu on keskustelunomainen tiedonkeruumenetelmä, joka Hirsjärvi ym. (2000) mukaan vaatii haastattelijalta enemmän taitoja kuin muut tutkimushaastattelu tyypit. Haastattelussa voidaan epäonnistua monella tavalla, koska kyseessä vuorovaiikutustilanne, johon vaikuttavat niin haastateltavasta kuin haastattelijasta että tilanteesta johtuvat tekijät, mikä vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. Tutkimustuloksiani lukiessa on hyvä huomioida se, että ihminen saattaa pyrkiä luomaan itsestään hyvän kuvan. Tämä voi näkyä Foddyn (1995) esimerkkien mukaan niin, että haastateltava haluaa esiintyä hyvänä kansalaisena, osallistuvana, avuliana ja työssä käyvänä, jolloin haastateltava vaikenee itseään koskevista kielteisistä asioista. (Hirsjärvi ym. 2000, 193–194, 196.) Analysoidessani olin kriittinen edellä mainittujen asioiden suhteen, jottei niillä olisi vaikutusta tutkimuksen luotettavuuteen.

Vaikka avoin haastattelu perustuu haastateltavan esiin nostamiin asioihin, oli minulla haastattelijana velvollisuus huolehtia siitä, että keskustelu olisi tarkoituksenmukainen tiedonkeruu tapa haettaessa vastauksia tutkimuskysymyksen (Hirsjärvi ym. 2000, 194–195). Tältä osin tutkimukseni luotettavuus on hyvä. Kummallakin haastattelukerralla haastateltavan selviytyminen ”normaalin arjen” elämäksi oli keskustelumme keskiössä.

Avoimessa haastattelussa haastattelukertoja on oltava useampia, joiden kesto on tunnin kahteen. (Hirsjärvi 2000, 196, 198.) Tutkimuksessani tapaamiskertoja kertyi viisi, vaikka varsinaisia haastattelukertoja oli vain kaksi tunninmittaista haastattelua. Tapaasin haastateltavan tutkimustulosten läpikäymistä varten kaksi kertaa. Tapaamiset kestivät yli tunnin verran. Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa haastattelukertojen määrää oli riittävä, koska toisella haastattelukerralla ei tullut uusia tekijöitä esiin ja tutkimustulokset varmistettiin haastateltavalta.

Tutkimustulosten analysoinnissa toteutui hermeneuttinen kehä. Analysointi oli prosessi, joka jatkui tutkimuksen kirjoittamisvaiheen läpi. Tutkimustulokset ja niistä muodostunut kokonaiskäsitelmä tarkentuivat jokaisella käsittelykerralla. Analysoinnin vaiheet oli helppo purkaa kaavioiksi, mikä mielestäni osoittaa analysoinnin olleen luotettavaa. (Ks. Hirsjärvi ym. 2000, 214–215; Vilka 2009, 146–147, 161.)

Tutkimuksen rakennepätevyys oli hyvä, sillä tulokset vastasivat tutkimuksen kysymykseen. Tutkimuksessa tuotiin esille haastateltavan näkemys asioihin. Tutkimustuloksista keskusteltiin haastateltavan kanssa ennen niiden julkaisua, ja varmistettiin, että hänen näkemyksensä tulee esiin tutkimuksessa. Tutkijana arvioin tutkimustuloksia tietopohjaan ja esitin tutkimustuloksissa omiin arviointeihin perustuvia sekä intersubjektiiivisiä tekijöitä. Tutkimustuloksissa selvitetään, kenen arviointiin eri tekijät perustuvat. Tutkimustulokset ovat tältä osin selkeät ja pätevät. Tutkimuksella ei ole ennustepätevyyttä eikä se ole yleistettävissä, koska tulokset ovat yhden ihmisen kokemusmaailmasta syntyneitä. Tutkimustulokset ja tietopohja olivat kuitenkin yhdenmukaisia, joten tutkimustulokset viittaavat ennustettavuuteen sekä usein toistuvaan ilmiöön. (Ks. Hirsjärvi & Hurme 2001, 186–188; Vilka 2009, 161.) Tämän tutkimuksen vahvuutena oli mielestäni ajankohtaisuus ja monitieteellinen ote.

6.3 Eettinen arviointi

Eettinen pohdinta kuului tutkimuksen jokaiseen vaiheeseen (ks. Hirsjärvi & Hurme 2001, 20). Tutkimuksen aikana pohdin mm. Miten esitän epäsuotuisan kehityskulun käyttämättä syrjäytymisen käsitettä? Kokeeko haastateltava syrjäytymisen ilmiöstä kirjoittamisen loukkaavana tai leimaavana? Miten huolehdin haastateltavan henkilöllisyyden salaamisesta, ettei se paljastu tekstissä missään vaiheessa? Miten esitän haastattelun tulokset loukkaamatta haastateltavaa ja osoittaen arvostukseni häntä kohtaan? Miten varmistan, että tutkimustulokset ovat haastateltavan näkemyksiä eivätkä johdattelemiani tai omiani?

Useimmat eettiset ongelmat ratkaisin esittelemällä tutkimukseni haastateltavalle ja keskustelemalla siitä hänen kanssaan. Huomioin parhaalla mahdollisella tavalla hänen toiveensa haastattelukatkelmien kirjoittamisasuun. Perustelin tietopohjaan valitsemääni tekstiä. Pyysin anteeksi syrjäytymisen käsitteen käytön, minkä koen ihmisiä leimaavaksi, vaikka se käsitteenä kuvaa ilmiötä hyvin.

Suhtautumiseni haastateltavaan oli arvostava ja kunnioittava. Ymmärrän, kuinka haasteellista on kertoa kokemuksiaan tutkimuksessa, jossa ei ole muita osallistujia. Nauhoittamisen tapahtuminen haastateltavan luvalla korostui ensimmäisen kerran lopussa. Suljin nauhurin ilman haastateltavan pyyntöä, kun keskusteluun nousi asia, jonka haastateltava koki hyvin henkilökohtaisesti ja kertoi ettei oikein haluaisi puhua siitä. Keskustelimme asiasta nauhoituksen ulkopuolella. Toisella haastattelukerralla sovimme, kuinka saan tarvittaessa esittää asian opinnäytetyössä. Edellä kuvaamassani tapauksessa tulivat esiin haastattelun vuorovaikutuksen jatkuvuudesta huolehtiminen ja vuorovaikutuksen muuttuvuus sekä se, että asiat ovat neuvoteltavissa (ks. Hirsjärvi & Hurme 2001, 92–94). Tutkimukseen suostuneen henkilön suostumuksen hakemisessa sekä hänelle tutkimuksesta tiedottamisessa noudatettiin läpi koko tutkimusprosessin mielestäni hyvää tutkimuskäytäntöä (ks. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b).

Tutkimukseen liittyneet eettiset pohdintani olivat vakavia ja vaikuttivat valintoihini tutkimuksen kuluessa. Kirjoitusvaiheen loppupuolella huomasin etäännyväni haastateltavasta ihmisenä ja katsovani asioita enemmän tietoperustaan peilaten. Onneksi haastateltava oli suostunut jälkitapaamisiin ja sain hänen kanssaan käydä kirjoitusta läpi, mikä palautti inhimillisyyttä kirjoittamiseen. Pohjola (2007, 11) kirjoittaa, että eettisyys tutkimuksessa on vaativampaa kuin tieteellisten vaatimusten täyttäminen. Allekirjoitan edellisen väitteen.

Tämän tutkimuksen etuna on ollut ihmisen oman kokemuksen esille tuominen. Tämänlaisia tutkimuksia olisi hyvä tehdä eri puolilla Suomea noin kymmenen vuoden välein. Runsas tapaustutkimusaineisto antaisi mahdollisuuden meta-analyysille, jolla saataisiin yleistettävää tietoa selviytymistekijöistä. Samalla alueella eri ikäryhmille tehtävällä tapaustutkimuksella havaittaisiin, tapahtuuko selviytymisessä auttaneissa tekijöissä muutoksia. Keskittymällä tutkimuksissa selviytymistekijöihin pystytään lasten ja nuorten palveluverkostossa suuntaamaan voimavaroja tekijöihin, jotka koetaan subjektiivisesti merkittäväksi.

LÄHTEET

- Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 1999. Nuoren aika. 1. painos. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Bardy, M. (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimessä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa: <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/3e955ab5-14e4-4478-8b72-cfa482210151> [viitattu 25.3.2013].
- Dunderfelt, T. 2011. Elämänkaaripsykologia. 14.–15. painos. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Elonheimo, H. 2010. Nuorisorikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu. Väitöskirja. Turun yliopisto. Saatavissa: <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/59505/AnnalesC299Elonheimo.pdf?sequence=1> [viitattu 12.3.2013].
- Hastrup, A. & Hietanen-Peltola, M. 2013. Lasten, nuorten ja perheiden palvelut ja kehitysympäristöt. Teoksessa: Hastrup, A., Hietanen-Peltola, M., Jahnukainen, J. & Peltonen, M. (toim.) Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen – Lasten Kaste -kehittämistyöstä pysyväksi toiminnaksi, s. 35–36. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, raportti 3/2013. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104345/THL_RAP2013_003_verkko.pdf?sequence=1 [viitattu 18.3.2013].
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu - Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. 6., uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hölsä, H. 1999. Lapsuusajan suotuisten kehitystekijöiden yhteys hyvään sosiaaliseen toimintakykyyn aikuisiässä. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/11068/1741.pdf?sequence=1> [viitattu 25.3.2013].

- Kananoja, A. 2010. Sosiaalityön asiakastyön menetelmät ja orientaatiot. Teoksessa: Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.). Sosiaalityön käsikirja, s. 119–160. 2. uudistettu laitos. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Kokko, K. 1999. Lapsuuden aggressiivisuus ja aikuisiän pitkäaikaistyöttömyys – riskitekijät ja suojaavat vaikutukset. Teoksessa: Kuorelahti, M. & Viitanen, R. (toim.). Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun – nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot, s. 31–36. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Kröger, C., Winter, H. & Shaw, R. 1998. Ehkäisevän päihdetyön arviointiohjeet - Käsikirja ehkäisevän päihdetyön suunnittelijoille ja arvioijille. EU:n EMCDDA-keskuksen julkaisuja. München: IFT Institut für Therapieforchung.
- Latomaa, T. & Ulvinen, V-M. Elämäkulku ja syrjäytyminen tutkimusryhmä. Elämäkulku ja syrjäytyminen –tutkimusryhmän internetsivut. Oulu: Oulun yliopisto. Saatavissa: <http://cc.oulu.fi/~vulvinen/syr/Esittely08.htm> [viitattu 21.3.2013].
- Litterointimerkit. Saatavissa: <http://www.helsinki.fi/hum/skl/ca/merkit.pdf> [viitattu 29.1.2013].
- Lämsä, A-L. 1999. Nuorten elämänpiirit ja syrjäytymisen ja selviytymisen näyttämönä. Teoksessa: Kuorelahti, M. & Viitanen, R. (toim.). Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun – nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot, s. 49–59. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Lämsä, A-L. 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä – Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Väitöskirja. Oulun yliopisto. Saatavissa: <http://herkules.oulu.fi/isbn9789514290213/isbn9789514290213.pdf> [viitattu 22.3.2013].
- Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa: Metsämuuronen, J. (toim.). Laadullisen tutkimuksen käsikirja, s. 79–148. 1. laitos, 1. painos. Helsinki: International Methelp Ky.

Metsäpelto, R-L. & Feldt, T. 2009. Persoonallisuuden käsite psykologiassa. Teoksessa: Metsäpelto, R-L. & Feldt, T. (toim.). Meitä on moneksi - Persoonallisuuden psykologiset perusteet, s. 13–29. Jyväskylä: PS-kustannus.

Metsäpelto, R-L. & Rantanen, J. 2009. Persoonallisuuden piirteet ihmisten samanlaisuuden ja erilaisuuden kuvaajina. Teoksessa: Metsäpelto, R-L. & Feldt, T. (toim.). Meitä on moneksi - Persoonallisuuden psykologiset perusteet, s. 71–90. Jyväskylä: PS-kustannus.

Myrskylä, P. 2011. Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja: Työ ja yrittäjyys 12/2011. Edita Publishing Oy.

Mäkelä, J. 2012. Osallisuus vai syrjäytyminen: lapsen, nuoren ja perheen tukeminen sosiaalialan työssä. PowerPoint-diasarja 12.10.2012. Päijät-Häme: Talentia.

Mäntymaa, M. & Tamminen, T. 1999. Varhainen vuorovaikutus ja lapsen psyykinen kehitys. Aikakauskirja Duodecim 22/1999, s. 2447–2453. Saatavissa:

http://www.duodecimlehti.fi/web/guest/etusivu?p_p_id=dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku&p_p_action=1&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&_dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku__spage=%2Fportlet_action%2Fdlehtihakuartikkeli%2Fviewarticle%2Faction&_dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku_tunnus=duo91150&_dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku_p_frompage=uusinnumero [viitattu 14.3.2013].

Nuorisolaki 27.1.2006/72.

Nurmi, J-E. 2009. Toiminta- ja tulkintatavat haasteiden kohtaamisessa ja ongelmien ratkaisemisessa. Teoksessa: Metsäpelto, R-L. & Feldt, T. (toim.). Meitä on moneksi - Persoonallisuuden psykologiset perusteet, s. 111–127. Jyväskylä: PS-kustannus.

Nykänen, K. 2006. Humanistinen ihmiskäsitys. VirtuaaliAMK:n internetsivut. Julkaisu: 2.9.2006. Saatavissa:

<http://www.amk.fi/opintojaksot/0407016/1138352400309/1157026947138/1157030182944/1157031526635.html> [viitattu 26.3.2013].

Oravala, S. & Rönkä, A. 1999. Käännekohtat elämäkulussa. *Psykologia-lehti* 4/1999, s. 274–280. Saatavissa:
<https://www12.uta.fi/kirjasto/nelli/verkkoaineistot/yht/Oravala.pdf> [viitattu 19.3.2013].

Pieksämäen kaupungin päihdestrategia - Seuranta ja päivitys 5/2011. Saatavissa:
<http://www.pieksamaki.fi/files/p%C3%A4ihdestrategia%282%29.pdf> [viitattu 3.3.2013].

Pohjola, A. 2007. Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa: Viinamäki, L. & Saari, E. (toim.). *Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen*, s. 11–31.

Pulkkinen, L. & Rönkä, A. 2003. Paremmalle kaistalle – käännekohta voi muuttaa koko elämän suunnan. Jyväskylän yliopiston internetsivut. Saatavissa:
<https://www.jyu.fi/ajankohtaista/arkisto/2003/09/tiedote-2009-10-01-09-53-34-669576> [viitattu 31.3.2013].

Pulkkinen, L. 2008. Persoonallisuus ja terveys. *Lääketeieteellinen Aikakauskirja Duodecim* 5/2008, s. 477–478. Saatavissa:
http://www.duodecimlehti.fi/web/guest/arkisto?p_p_id=dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku&p_p_action=1&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&_dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku__spage=%2Fportlet_action%2Fdlehtihakuartikkeli%2Fviewarticle%2Faction&_dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku_tunnus=duo97088&_dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku_p_frompage=uusinumero [viitattu 12.3.2013].

Puustjärvi, A. 2011. Lapsen tasapainoisen kehityksen tukeminen. Mikkeli: ESSHP. Saatavissa:
<http://www.sooli.fi/kevat2011/lapsentasapainoisenkehityksentukeminen.pdf> [viitattu 14.3.2013].

Repo, P. 2013. Syrjään avusta huolimatta. *Helsingin Sanomat* 12.3.2013. Helsingin Sanomien internetsivut. Saatavissa:
<http://www.hs.fi/paivanlehti/kotimaa/Syrj%C3%A4n+avusta+huolimatta/a1362978337068?src=haku&ref=arkisto%2F> [viitattu 24.3.2013].

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.). 2005a. Haastattelu - Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005b. Johdanto. Teoksessa: Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.). 2005. Haastattelu - Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus, 9–21. Tampere: Vastapaino.

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005c. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa: Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.). 2005. Haastattelu - Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus, 22–56. Tampere: Vastapaino.

Rönkä, A. 1997. Syrjäytymisen prosessit ja vastavoimat. Teoksessa: Saarinen, E. (toim.). Elämän syrjästä kiinni, s. 7–22. Helsinki: Lasten keskus.

Rönkä, A. 1999. Sosiaalinen selviytyminen lapsuudesta aikuisuuteen – ongelmien kasaantumisen kolme väylää. Teoksessa: Kuorelahti, M. & Viitanen, R. (toim.). Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun – nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot, s. 9–15. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006a. Litterointi. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkiston internetsivut. Saatavissa:

http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_2_1.html [viitattu 29.1.2013].

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006b. Hyvä tutkimuskäytäntö. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkiston internetsivut. Saatavissa:

http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_1_2.html [viitattu 5.2.2013].

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006c. Sisällönanalyysi. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkiston internetsivut. Saatavissa:

http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_2.html [viitattu 30.3.2013].

Stoat, T. & Häkkänen, H. 2008. Väkivaltarikollisten persoonallisuuspiirteiden ja attribuutioiden yhteydet rikosten uusimiseen. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2008. Saatavissa: <http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/akyabj2yfh.pdf> [viitattu 12.3.2013].

TEM. 2012 Nuorten yhteiskuntatakuu 2012. Työ- ja elinkeinoministeriön raportteja 8/2012. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavissa: http://www.nuorisotakuu.fi/files/34024/Nuorten_yhteiskuntatakuu_2013_-raportti.pdf [viitattu 25.3.2013].

THL. 2013 Osallisuus syrjäytymisen vastaparina. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen internetsivut. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa: http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/organisaatio/rakenne/yksikot/osallisuuden_edistaminen/osallisuus_syrjaytymisen_vastaparina [viitattu 21.3.2013].

Tuominen, A., Kettunen, T., Lindfors, P., Hjelt, R. & Hakulinen-Viitanen, T. 2011. Varhaisen avun viiveet lasten kehityksellisissä ja psyykkisissä vaikeuksissa. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 48/2011, s. 182–195.

Tutkittavien informointi. 2011. Tutkimusaineistojen tiedonhallinnan käsikirja - verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Päivitetty 2.9.2011. <http://www.fsd.uta.fi/tiedonhallinta/osa3.html#tarkistuslista> [viitattu 5.2.2013].

Valtaistava sosiaalityö. SOSWEB – Sosiaalityön työmenetelmät -internetsivut. Saatavissa: <http://www.helsinki.fi/sosiaalityo/tietoa/sosweb/sivut/valtaistavatapa.htm> [viitattu 25.3.2013].

Vastamäki, J. 2009. Sense of coherence and unemployment. Väitöskirja. Friedrich-Alexander-Universität. Saatavissa: http://www.opus.ub.uni-erlangen.de/opus/volltexte/2010/1556/pdf/Vastamaeki_Jaana_Dissertation.pdf [viitattu 25.3.2013].

Vilka, H. 2009. Tutki ja kehitä. 1.–3. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilko-Riihelä, A. 2003. Psyhyke - Psykologian käsikirja. 1.–3. painos. Helsinki: WSOY.

TUTKIMUSESITE

Aihe	Tukipalveluverkostossa kasvaneen nuoren kokemuksia selviytymisensä auttaneista tekijöistä. Opinnäytetyö (15 op)
Tekijä	Ulla Karppanen (alkuperäisessä lisätty yhteystiedot)
Oppilaitos	Kymenlaakson ammattikorkeakoulu / sosiaalialan koulutusohjelma
Tilaaja	Pieksämäen kaupungin moniammatillinen työryhmä KATISKA Pieksämäen kaupungin nuorisotoimi Yhteyshenkilö Seija Laitinen (alkuperäisessä lisätty yhteystiedot)
Tavoite	Kyseessä on haastattelututkimus, jonka avulla halutaan ymmärtää, kuinka nuori on itse kokenut tukipalveluverkostossa kasvamisen. Tutkimuksen avulla halutaan ymmärtää, millaiset tekijät ovat auttaneet häntä selviytymisessä.
Haastattelu	Haastateltavaksi haetaan vapaaehtoista henkilöä. Haastateltavan tiedot tullaan anonymisoimaan tutkimuksessa. Tutkimuksessa tullaan esittämään asiat niin, ettei haastatellun henkilöllisyyttä voi välittömästi tunnistaa. Opinnäytetyössä haastateltavasta voidaan käyttää peitenimeä. Haastattelun äänitallennetta tulee käsittelemään opinnäytetyön tekijä. Haastattelusta tehty tekstitiedosto ei tule sisältämään haastateltavan nimeä eikä muita yksilöiviä tietoja kuten paikkojen nimiä. Haastattelusta kertynyt aineisto tullaan hävittämään opinnäytetyön tekijän toimesta opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.
Sitoumus	Lupaan käsitellä ja säilyttää haastateltavalta luottamuksella saamiani tietoja huolellisesti ja hävittää tutkimuskäytössä olevan aineiston, kun opinnäytetyö on valmistunut. Lupaan raportoinnissa huolehtia siitä, että haastateltavan henkilöllisyys ei paljastu opinnäytetyön lukijoille. En raportoi enkä käytä tutkimuksessa ilmeneviä tutkittavien, heidän läheistensä tai muiden yksittäisten henkilöiden tietoja heidän vahingokseen, halventamiseksi tai loukkaamiseksi.

Joroisissa 16.1.2013

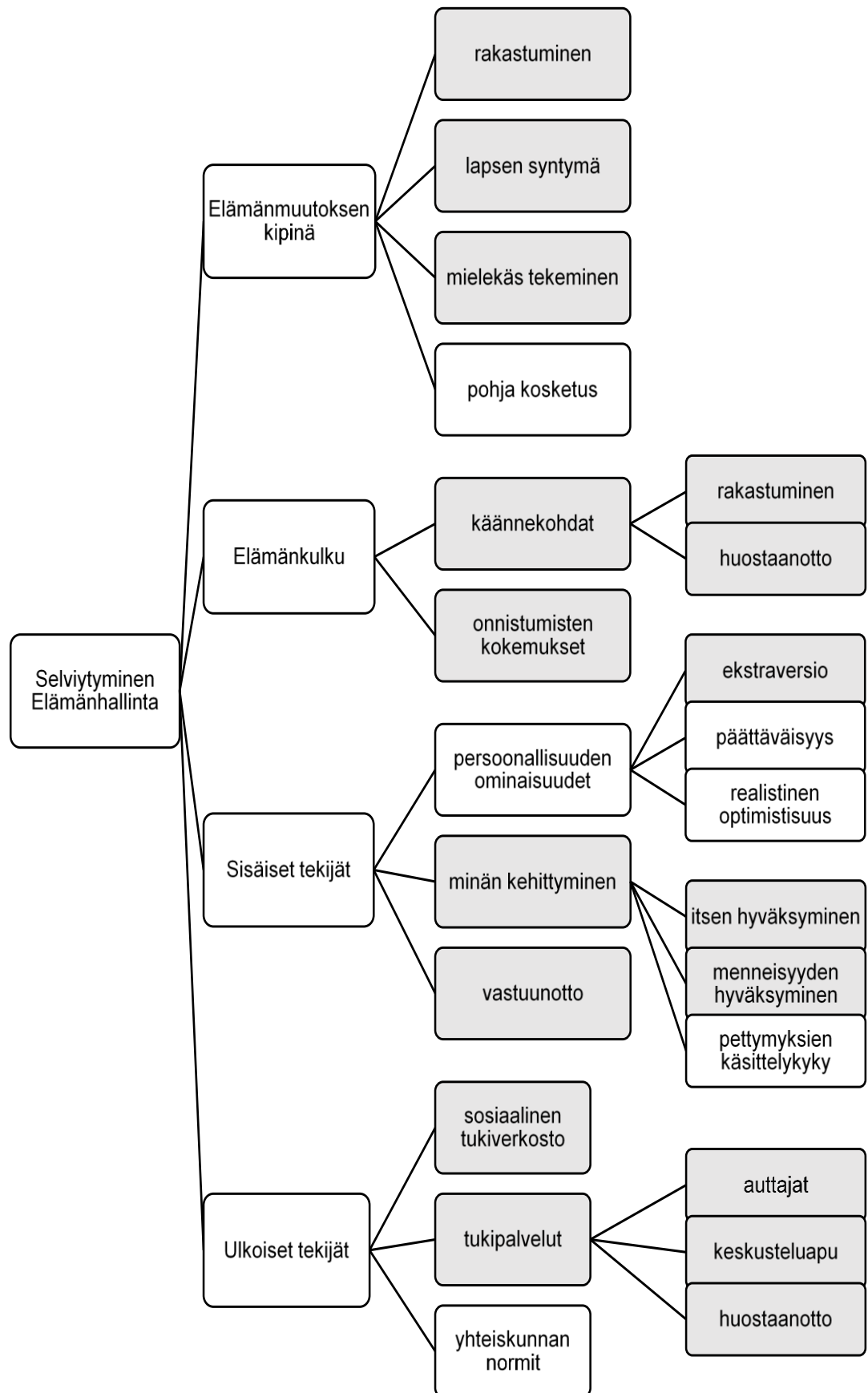
Ulla Karppanen

LITTEROINTIMERKINNÄT

V=haastateltava H= haastattelija

sana.	laskeva intonaatio puhejakson lopussa
sana,	tasainen intonaatio puhejakson lopussa
sana?	nouseva intonaatio puhejakson lopussa
sa[na	päällekkäispuhunnan alku
sana]	päällekkäispuhunnan loppu
[sana]	lyhyt päällepuhuminen tai kommentti toisen puheen lomas-
	sa
(.)	lyhyt tauko
(..)	keskipitkä tauko
(...)	pitkä tauko
.hh	sisäänhengitys
hh	uloshengitys
<u>sana</u>	painotus
sa-	sana jää kesken
SANA	äänen voimistuminen
< >	hitaammin puhuttu jakso
> <	nopeammin puhuttu jakso
£ £	hymyilevällä äänellä puhuttu jakso
@	äänensävyyn selkeä muuttuminen, esim. puheen elävöittä-
	mis tarkoituksessa
()	sana tai puhejakso, josta ei ole saatu selvää
((sana))	litteroijan merkinnät

TUTKIMUSTULOSTEN TIIVISTELMÄ – SELVIYTYMISEN AUTTAJAT

Tummennetulla pohjalla olevat tekijät olivat haastateltavan spontaaneista ilmaisuista esiin tulleita. Vaalealla pohjalla olevat tekijät olivat tutkijan arviointiin perustuvia.